

Típusok és tervek

Körkép a KGST-országokból

Külföldi licencek alapján

Az elmúlt két évtizedben „motorizációs robbanás” következett be a közutakon. A személyautó előbb-utóbb mindennapos használati eszközzé válik. Míg 1955-ben az egész világon csak 96 millió gépkocsit tartottak nyilván, addig 1970-ben már 243 millió személyautó futott a világ útjain. A termelés évről évre növekszik: 1970-ben 30, tavaly pedig már több mint 34 millió kocsit gyártottak a gyárak szerelőcsarnokaiból.

A prágai program

A tőkés világ autógyártásának fejlődésével a szocialista országok nem tarthattak lépést. Rendelkezésre álló erőforrásaiknak csak kis részét fordíthatták az autógyártás megteremtésére, hiszen a háború utáni újjáépítés és a szocialista gazdaság alapjainak lefektetése jelentős anyagi és technikai koncentrációt igényelt. A nagy horderejű gazdasági célkitűzések megvalósításához többek között nagyszámú teherautóra is szükség volt, ezért a szocialista országok első sorban a tehergépkocsikat előállító ipart fejlesztették ki és ezen a téren jelentős eredményeket értek el. A személygépkocsi-gyártás viszont a 60-as évek közepéig érhető okokból háttérbe szorult.

1970-ben a szocialista országok adták a világ ipari termelésének több mint egyharmadát, de az autógyártásnak kevesebb mint 10 százalékát. A következő évek azonban e téren is változást hoznak, hiszen valamennyi KGST-országban a legfontosabb feladatok között szerepel a közúti járműgyártás fejlesztése.

A Skoda-művek személyautói már a második világháború előtt is igen népszerűek voltak Európában. A felszabadulás után a Mladá Bolesláv-i gyárban ismét megindult a különböző típusú Skodák gyártása. 1955 és 1970 között a csehszlovák autógyártás 1,17 millió gépkocsit állított elő, döntő többségében Skodát. (A kopivnicei üzem gyárt már csak Tátra típusú autót, kis szériában.) Tavaly 123 ezer Skoda készült. E mennyiség fele szocialista országok piacaira került. De nemcsak a KGST-országok, hanem a tőkés Európa országait is mind több a csehszlovák autó.

Az évtized végén nagyszabású fejlesztési programot valósított meg északi szomszédunk. A múlt év márciusában a csehszlovák kormány határozatot hozott a személygépkocsi-gyártás továbbfejlesztéséről. Eszerint a jelenlegi ötéves tervben a gépkocsiipar körülbelül annyi beruházási eszközt kap, mint a kohászat és a gépipar

építenek, így a Zsiguli 2103-as típus 150 kilométeres sebességre is képes lesz. A múlt évben Togliattigrád 172 000 Zsigulit bocsátott ki; ha az építés alatt álló harmadik üzemrész is termel — erre előreláthatóan ez évben sor kerül — a kombinátnál évente 660 000 kocsit gyárt ki. A növekvő termelés természetesen fokozott követelményeket támaszt a bolgár, magyar, lengyel, csehszlovák és jugoszláv kooperációs partnerekkel szemben.

Más gyárak is jelentkeznek újdonságokkal. A zaporozsjei autógyár ez évi modellje a 968-as javított Zaporozsec, mely megtartja

megvalósításában. Szó van többek között egy NDK—csehszlovák—magyar kooperációról is. Eszerint Magyarország a másik két országnak szállítandó részegységek fejében 1980-tól évi 55—58 ezer személygépkocsit kap.

Három szocialista ország egyelőre nem kíván saját típust kifejleszteni, termelésük külföldi licenceken alapul. Renault-licenc szerint dolgozik a romániai pitesti autógyár is. Kezdetben a Dacia 1100-at gyártották, később áttértek a nagyobb, 1300-as típusra. A gépkocsik még főleg francia alkatrészeket tartalmaznak, de ezeket fo-

WARTBURG-REKLÁMFOTÓ

1971 augusztusában exportáltak Nigériába 150 Daciát

összes beruházásainak a fele. Így a mostani ötéves periódusban 785 ezer személyautót gyártanak és a Skoda-gyár 152 ezerre emeli évi termelését. A következő tervidőszakban kerül sor a Skoda-művek bővítésére és ezzel Mladá Boleslávban évi 220 ezer autót gyártására nyílik lehetőség.

A második nagy személygépkocsi gyárat Szlovákiában, Pozsony közelében építik fel. Az új létesítmény építése a tervek szerint 1973-ban kezdődik és az első kocsit 1977-ben hagyja el a gyárat. Természetesen a típusokat megosztják a két gyár között. Az 1100 köbcentiméteres Skoda termelése továbbra is Mladá Boleslávban marad, míg az 1500 köbcentiméteres új konstrukciót Szlovákiában állítják majd elő. Csehszlovákia ugyanakkor aktívan vesz részt a szocialista nemzetközi munkamegosztásban. A Novy Jicin-i Autopal gyár például jelenleg 200 ezer, a későbbiekben 600 ezer fényszórót szállít a Zsiguli-programhoz.

Új Zsigulik

A Zsiguliról elmondható, hogy igazi nemzetközi vállalkozásban készül. 1967. január 14-én marokolta ki egy exkavátor az első földdarabot, s ezzel Togliattigrád építése megkezdődött. A négyéves munka során 97 millió köbméter földet mozgattak meg, 4,4 millió köbméter betont dolgoztak be és körülbelül 10 000 korszerű olasz berendezéssel szerelték fel az autógyárat. A 62 lóerős kiskocsik hamarosan népszerűek lettek. A konstrukciót továbbfejlesztik, új Zsiguli-változatot próbálnak ki. A javított típusba 75 lóerős motort

régi karosszériáját, de erősebb, 45 lóerős motort kap, így végsebessége 128 km/h-ra emelkedik.

A francia Renault-művekkel együttműködve hozták tető alá a Lenini Komszomol gyár — itt a Moszkvicsok készülnek — új üzemrészét. („A szovjetek valóban olyan üzemet akartak, mely szó szerint megelőzi a korát” — írta az új szerelőcsarnokban tett látogatás után a Le Monde tudósítója.) A Moszkvics gyár fejlődése számokban is lemérhető. 1970-ben a napi termelés 276 kocsit volt, a múlt évben ez 382-re emelkedett. Az 1975-ös terv pedig évente 200 000 autó termelését irányozza elő. Nemrég került piacra az új típusú GAZ—24-es, ismertebb nevén az új Volga. A termelés ennél a típusnál is nagy ütemben emelkedik.

A szovjet autógyártás távlati problémáit is felvetnek. 1971-ben több mint félmillió személygépkocsit adtak az autógyárak, 1975-re ez a szám 1,3 millióra emelkedik. Mindez azt jelenti, hogy a gyártásnál fokozott figyelmet kell fordítani a környezetvédelmi szempontokra és gondoskodni kell — ezt Taraszov autógyártási miniszter is gyakran hangsúlyozza — az alkatrészellátásról is a szervizhálózat kiépítéséről is.

Szintén gyors ütemben fejlődik az NDK személyautó-ipara is. A zwickau-i és eisenachi gyár mind több Trabantot és Wartburgot dob a piacra különféle változatokban, de még jó néhány év eltelik, amíg a növekvő igényeket ki tudják elégíteni.

Hazánk és Bulgária a jövőben több gépkocsialkatrészt — többek között autóvillamosági berendezéseket, ülészeteket, fékek — szállításával vesz részt Csehszlovákia és az NDK járműprogramjának

kozosan hazai gyártmányúakkal helyettesítik. Az évi termelés 1975-re 45 000 darabot ér el, ami a múlt évhez képest több mint kétszeres növekedést jelent. 1970 májusában meghosszabbították a kooperációs szerződést a Renault-val és 1971. augusztusában exportáltak Nigériába az első 150 Daciát.

Lengyel népauto

A bolgár ötéves terv 50 000 személyautó termelését irányozza elő 1975-re. Itt a baráti országok konstrukcióinak összeszerelését tartják gazdaságosnak. A lovcsi Balkan autógyárban az idén 8000 Moszkvics 408-as készül ilyen módon, de hamarosan megkezdik a 412-es és a Zsiguli szerelését is.

Lengyelországban most az új népauto terve áll a figyelem középpontjában. A jelenleg gyártott típusok közül a Polski-Fiat és a Warszawa ugyanis túlságosan drága az átlagkeresetű dolgozók számára. Az új modell — a Polski-Fiat 126 — négyüléses, kétajtós lesz, fogyasztása alacsony és ára nem lehet magasabb, mint 80 000 zloty. A gyártás Fiat-kooperációban valósul meg, bár a program iránt érdeklődött a Volkswagen és a Renault is.

A közép- és hosszú távú fejlesztési tervek és a nemzetközi kooperáció — amelyben Magyarországnak is fontos szerep jut — következtében a KGST-országokban jelentősen emelkedik a gépkocsisűrűség és hamarosan a választék is tovább bővül.

GONDA GYÖRGY—
LŐRINCZE PÉTER

Madrid: május

A rendszer és diplomáciája

Tízék: a nagy dilemma

LOPEZ BRAVO

Egy dallamot zongoráznak

A Hispániába érő utas nagy élménye ez a különös május elseje. Más május, mint bárhol Európában. Előző este a televízió képernyőjén szikár, szemüveges úr jelent meg és hosszú beszédet mondott arról, hogy a munka ünnepét köszöntő Spanyolország miképpen fog előrehaladni a boldog és szabad jövő felé Franco tábornok, majd Juan Carlos országlása alatt. Ez az úr Don Enrique Garcia Ramal volt, a szakszervezeti ügyek minisztere a kormányban. Valamivel korábban a Barajas repülőtéren ünnepélyesen köszöntöttek egy Buenos Airesből érkezett szamba-zenekart. A vendégek — egyéb műsorszámok mellett — százezer ember előtt léptek fel a Franco védnöksége alatt rendezett májusi ünnepségen a Bernabeu-stadionban.

„San José Obrero”

Az utcákon plakátok köszöntötték május elsejét. De ezek is különös plakátok voltak: zöld keretben táncoló ember sziluettje — és csak valahol a plakát jobb szélén, koncentrikus körök mélyén egy apró piros pont. A plakát alján római számokkal ez virított: XV. Ez azt jelentette, hogy hosszú szünet után, 1957 óta tizenötödször ünnepelték meg Spanyolországban — ha ezen az eltorzított módon is — május elsejét. Az ünneplésre az adott okot és lehetőséget, hogy egy „zseniális és nagyvonalú” húzással ezt a napot San José Obrero, azaz „Munkás Szent János” napjaként köszöntik.

Míg a Bernabeu-stadionban játszott a szamba-zenekar, a Puerta del Sol járdáin a csendőrlaktanya tövében zavartalanul hullámozott a tömeg és a közelben, a Plaza Mayor árkádjai alatt ezrek tolongtak a bélyegkereskedők kis asztalai előtt.

De: ezt a napot különös püspöki pásztorlevelek is üdvözölték, amelyek a maguk óvatos és hajlékony mondataival ugyancsak azt jelezték, hogy nincs minden olyan rendben, mint azt Garcia Ramal mondotta. A tarragonai érsek: „Egy igazságos társadalmi rendért dolgozni, része az egyház általános missziójának.” A sevillai érsek: „A felebaráti szeretet ma azt jelenti, hogy meg kell védeni az emberi személyiség jogait.” A barcelonai érsek: „A munka világára még sok bűnös árnyék nehezedik; sok a szükségtelen szenvedés, a ki nem elégített jogos követelés.”

S hogy e főpapi szózatok a spanyol egyház egy részének új keletű érzékenységével a tényleges valóság felületét karcolták meg — az kiderült a munkásnegyedekben, ahol vörös zászlót hordozó tüntetők ütköztek meg a szürke ruhába bújtatott és ezért e tájakon „Gristapo”-nak gúnyolt rendőrséggel. Meg a tüntetések egyik hagyományos gócpontjában, az Atocha-pályaudvar környékén, ahol a védősíksakkal és botokkal felszerelt tüntetők a rendőrök rohamkocsijaival is szembeszálltak.

A májusi Madrid így a maga elmentmondásaival egy kicsit felrajzolta a spanyol politikában összezsúpoló szenvedélyek igazi kontúrjait.

Ezeket a körvonalakat egyébként hivatalos kód borítja, s ez a kód sehol sem olyan finom, mint a spanyol diplomácia főhadiszállásán, a Santa Cruz-palotában. Ez Európa egyik legszebb külügyminisztériuma: falai, üvegtetővel borított belső udvarai és folyosói nagyhatalmi emlékekről beszélnek.

Bármilyen különösnek is tűnik, a spanyol belső helyzet lehetőségeinek megvizsgálását is ebben a házban kell kezdeni — mert Spanyolország stratégiai és külpolitikai helyzete behatárolja a közvetlen jövő belső változásainak lehetőségét is.

A Santa Cruz-palotában

A Santa Cruz-palotában mindezekelőtt egy sajátos önállóságnak, pontosabban szólva „külön spanyol politikának” a körvonalai bontakoznak ki, amikor a látogató a különböző politikai osztályok vezető embereit hallgatja. Ez minden jel szerint abból fakad, hogy Spanyolország fontossága az Egyesült Államok számára a Földközi-tenger medencéjében bekövetkezett erőviszony-változások során megnőtt. Ez fokozta a spanyol diplomácia helyzetének szilárdságát és mozgási lehetőségeit.

A Santa Cruz-palotában azt mindenki nyíltan megmondja az érdeklődőknek, hogy a spanyol politika alapja az amerikai szövetség. Az a szövetség, amely biztosítja az amerikai stratégiai bombázók számára Torrejon támaszpontját és azt, hogy Nyugat-Németország, Nagy-Britannia és Törökország mellett Spanyolország legyen az amerikai légi erő negyedik alapvető bázisa. Ugyanez az egyezmény Rota, a tengerészeti támaszpont használati jogával együtt lehetőséget nyújt arra, hogy Skócia mellett Spanyolország legyen az amerikai flotta Polaris tengeralattjáróinak legfontosabb európai kikötője.

Nem kétséges azonban, hogy a spanyol diplomácia ennek a jelen-

legi rendszer számára „stratégiai biztonságot” nyújtó kapcsolatnak a fedezete alatt sokoldalú politikát folytat. Ennek a része az az óvatos és a rezsim jellegét semmiképpen sem érintő, de nagyon tudatos törekvés, hogy — mint Lopez Bravo külügyminiszter megfogalmazta — európai kapcsolataik ne korlátozódjanak Nyugat-Európára. Nem választható el ettől az sem, hogy Spanyolország hivatalos diplomáciája úgy véli: figyelembe véve az amerikai katonai jelenlét stratégiai fedezetét, és ugyanakkor az ország növekvő fontosságát Washington számára — módja van arra, hogy az amerikaiaknál voltaképpen hajlékonyabb és kezdeményezőbb magatartást tanúsítson az európai biztonsági konferencia ügyében.

Ezt azonban a Santa Cruz-palotában a leghatározottabb kapcsolatba hozzák Spanyolország mediterrán politikájával. Nem titkolják, hogy az ország azért tanúsít viszonylag „nyitott” magatartást az európai biztonsági értekezlet iránt, mert úgy véli, hogy az bizonyos feltételek mellett tovább növelheti a spanyol diplomáciai manőverezés lehetőségeit. Ez a feltétel pedig Madrid számára az, hogy a konferencián nagy súlyt kapjanak a mediterrán térség problémái. A Santa Cruz-palotában jól látják, hogy a földközi-tengeri amerikai stratégiai pozíciók romlása számos érdekes lehetőséget tartogat Madrid számára, figyelembe véve az arab országokkal gondosan ápolott jó kapcsolatokat és azt a természetes rokonszenvet, amely Madridot a görög rezsimhez fűzi.

Így Spanyolország abban reménykedik, hogy idővel (és egyelőre még be nem látható szervezeti formában) kialakulhat a Földközi-tenger part menti államainak egy olyan együttműködése, amelyben a spanyol diplomáciának ösztönző-vezető szerep juthat, s amelyen keresztül oly hosszú idő után ismét szélesebb térségben érvényesülhet a spanyol külpolitika kisu-garzására.

Sok billentyűn

Mindez persze feltételezi az együttműködést Franciaországgal. Nem véletlen, hogy a spanyol külpolitika akkor is életben tartotta a maga külön „francia vonalát”, amikor ez (De Gaulle időszakában) még egyértelmű volt az amerikai orientáció lazításával. A helyzet azóta változott — de ez csak megkönnyítette Madrid számára, hogy az amerikaiak idegeinek borzolása nélkül továbbra is partnernek tekintse Franciaországot. Mégpedig nemcsak egy esetleges közös mediterrán politika kidolgozásában, hanem katonailag is a spanyol légi erő kötelező francia licenc

alapján készült Mirage-gépek repülnek, Franciaország a spanyol hadsereg modernizálásának egyik bázisa, s a két ország között a katonai információk cseréje, a vezérkari főnökök állandó konzultációja és közös hadgyakorlatokat előirányzó katonai megállapodás van érvényben.

A Santa Cruz-palota hajlékony és magas intellektusú diplomatáinak ujjai tehát sok billentyűn játszanak: a cél nyilvánvalóan az, hogy az amerikai stratégiai ernyő alatt és a rezsim biztonságának, folytatólágosságának figyelembevételével nyitva tartsanak minél több opciós lehetőséget. S éppen itt, a külpolitikai törekvések végső konklúzióinak levonásánál érintkezik a spanyol diplomácia érdekes és izgalmas módon a változás és átalakulás korszakának spanyol belpolitikájával!

A sok billentyűn játszó ujjak ugyanis voltaképpen egy dallamot zongoráznak. Azt, hogy Spanyolországnek előbb-utóbb csatlakoznia kell a Közös Piachoz. 1962 óta ez Spanyolország hivatalos politikája és az 1970-ben megkötött, hat évre szóló preferenciális egyezményt már úgy tekintették, mint lépést azon az úton, amely Spanyolországot egy integrált Nyugat-Európa részévé teszi. A teljes jogú közös piaci tagság azonban olyan politikai változásokat tételez fel a jelenlegi spanyol rezsimben, amelyek erősen feszegetik a hatalom csúcsain elképzelt „lazítás” határait. Végül is ez a spanyol külpolitika nagy belpolitikai dilemmája!

Három irányzat van

A Közös Piac joggal bírálható, mint a nyugat-európai monopoltóke integrált hatalmának eszköze. De nem lehetetlen, hogy Franco-Spanyolország esetében éppen a kényszerű integrálódás adhatja, vagy adhatná meg a lehetőséget a nyílt belpolitikai tevékenység Gristapo-emberekkel és páncélkocsikkal őrzött határainak áttöréséhez.

Valaki azt mondta egy madridi beszélgetés végén: „Itt három irányzat van. A rezsim. Egy olyan ellenzék, amelyet nem lehet becukni. És egy olyan ellenzék, amelyet be lehet cucni.”

A spanyol belpolitika kulcskérdése ma éppen az, hogy ez a három erő hogyan fogja értékelni (és hogyan tudja kihasználni) a spanyol külpolitika nagy dilemmáját.

(Folytatjuk)

GÖMÖRI ENDRE

A gyengék terhei

Ismeretlen veszélyek

Válasz: drágább nyersanyag

Egy amerikai kormányzóvivő a minap azt mondta, hogy „hónapokon belül összeroppannak a fejlődő országok gazdaságai, ha le nem török, vagy legalábbis meg nem fékezik az olajárak emelkedését”. McNamara, a Világbank elnöke ugyanakkor közölte: a bank nem ad hitelt a fejlődő országoknak az olajimport finanszírozására. Pedig nagy szükség lenne rá.

Egy felmérés szerint az idén 10 milliárd dollár lesz a harmadik világnak az olajáremelés miatti többletkiadása. Ez viszont felémésíti a fejlődő országoknak erre az évre felajánlott 8,6 milliárd dolláros segítyt. Nem marad más hátra, mint az olajbehozatal csökkentése, ez viszont még tovább lassítja az amúgy sem túl gyors gazdasági növekedést. Megoldásként kínálkozik az élelmiszerimport — a legfontosabb élelmiszerek ára egy év alatt négyeszeresére emelkedett a világpiacra — csökkentése. Ez azonban beláthatatlan következményekkel járna a lakosság számára. Úgy tűnik, az egyetlen reális „ellentámadási” lehetőség a fejlődő országok által termelt nyersanyagok árának további emelése. Ez a művelet viszont igen kockázatos és ma még nem látható egyértelműen, hogy milyen eredményre vezet.

Árcsatornák

Az olajárak növekedése rövid távon súlyos pénzügyi problémákat okoz a fejlett ipari országoknak, de még ennél is nagyobb gondot okoz rövid és hosszú távon egyaránt az olajimportáló fejlődő országoknak. Az arab világ kivételével a legtöbb fejlődő ország nem rendelkezik ezzel a fontos energiaforrással és alapanyaggal. Iparosításuk viszont mind több energiát, elsősorban kőolajat igényel. Pénzügyi fedezetük azonban nincsen arra, hogy kőolajbehozatalukat — a megnövekedett áron — legalább a tavalyi szinten tudják tartani.

A gondokat súlyosbítja a kész- és félkésztermékek világpiaci árának rohamos emelkedése is. Az iparfejlesztéshez szükséges gépeket és berendezéseket napról napra csak drágábban tudják beszerezni a világpiacra és ez azt jelenti, hogy a „szegény” országok azonos árak mellett értékesített egységnyi exporttermékükért mind kevesebb gépet és berendezést vásárolhatnak. A legfontosabb energiaforrások árának emelkedése tehát elsősorban a fejlődő országokat sújtja. Ezért kérésrel fordultak a kőolajtermelő arab országokhoz, hogy számukra kedvezményes áron biztosítsák a kőolajat. (Tulajdonképpen kétcsatornás olajár-

rendszert szeretnének, vagyis külön olajárát a fejlett tőkésországoknak és külön árát maguknak.)

Ezt a kérést az arab országok elutasították, azonban a tíz arab kőolajtermelő állam kairói tanácskozásán bejelentették, hogy „minden elfogadható eszközzel” törekedni fognak a fejlődő országok olajellátási nehézségeinek leküzdésére. Márciusban például 200 millió dolláros alap kezd meg működését, amely az afrikai országok olajvásárlásainak és saját olajkutatásainak meghitelezésére szolgál. Ezzel párhuzamosan 150 millió dollár alaptőkével az afrikai országok megsegítését szolgáló bank kezd meg működését. Az arab államok erőfeszítései valamelyest enyhítenek a fejlődők gondjain, de megoldást nem jelentenek. A harmadik világnak saját eszközeihez kell nyúlnia.

A Föld lakosságának 70 százalékát képviselő harmadik világ a rez-, a vasérc-, az ólom-, a cink- és a kéntermelés 50, a bauxit- és ón- 80, a nikkeltermelés 33 százalékát adja, ugyanakkor önmaga ezeknek csak egytizedét használja fel. Számos egyéb nyersanyag és mezőgazdasági termék — kakaó, kávé, citrusfélék stb. — is nagy mennyiségben ezekből az országokból kerül ki. A fejlődő országok jövője szoros kapcsolatban van a természeti kincseik kiaknázásával, felhasználásával, értékesítésével, a fejlett tőkésállamok gazdasági fejlődése pedig feltételezi a hozzájutást e kincsekhez, amelyek jelenlegi fejlettségük forrásai. A nyersanyagok felhasználásából eredő anyagi és gazdasági előnyöket szinte kizárólag a gazdag országok élvezik — állapítja meg a Jeune Afrique című lap, majd így folytatja: „A harmadik világ a gazdag államok szemében egyszerűen mint az olcsó nyersanyagok passzív lelőhelye szerepelt. Eddig a nyersanyagárak stagnáltak, illetve keveset emelkedtek, az ipari országok késztermékeinek ára azonban szakadatlanul növekedett. Az ipari országok voltak azok, amelyek példát mutattak, hogy az ártámogatás és az ár-emelkedés a gazdaságpolitika legfontosabb eszköze.”

Kétségtelen, hogy az elmúlt néhány évben mind az ipari, mind a mezőgazdasági jellegű nyersanyagok ára többszörösére emelkedett a világpiacra. Ennek oka nem annyira a kitermelő országok áremelése volt, mint a spekuláció. Az olajhiány által kiváltott ár-emelkedések (petrolkémiai termékek, műtrágya stb.) azonban a nyersanyag-kitermelő fejlődő országokat is arra készítették, hogy emeljék áraikat. Ha ezt nem teszik, akkor még tovább romlanak a cserearányok és gazdaságfejlesztési terveik megvalósítása veszélybe kerülhet. (A kölcsönös ár-emelkedések azonban van egy nagy veszélyeket rejtő hátulütője is: a nyersanyagok és a késztermékek ár-emelési körtánca az inflációt növeli, amely

TÖZSDEI PILLANAT

Szó van bauxitkartellről

pedig mind a fejlett, mind a fejlődő országokat egyaránt sújtja!) A nyersanyag-áremelkedés hasznának jó részét elviszi a késztermékek és a kőolaj drágulása. A fejlődő országok tehát az árak emelésével rövid távon nem tesznek szert nagyobb nyereségre. Hogy ez a többletbevétel hosszú távon mit eredményez, azt nehéz megjósolni, mert nem lehet tudni, hogy a gépek és berendezések ára milyen szinten stabilizálódik — ha stabilizálódik.

Újabb szövetségek?

A nyersanyagárak emelkedése differenciálja a fejlődő országokat, mert közöttük vannak olyanok is, amelyek nem rendelkeznek semmiféle nyersanyaggal vagy exportálható mezőgazdasági cikkel. A világ 25 legszegényebb országának nem jutott semmi a mostani fellendülés előnyeiből, míg például a gumit, pálmaolajat, ónt, kakaót stb. exportáló országok viszonylag jól járnak.

A nyersanyagárak és mezőgazdasági cikkek emelkedése, akár csak az energiahordozóké, nem tart örökké. Londoni tőzsdeügynökök úgy vélik: az árutőzsdéken az ipari országok gazdasági tevékenységének hanyatlása miatt több anyag ára tavasszal esni fog. Egy adott szinten az árak konszolidálódni fognak, de ez a szint viszonylag magas lesz. Az olcsó nyersanyagok korszakának tehát vége.

A fejlődő országok ráébredtek, hogy nyersanyagaik formájában milyen hatalmas kincs van a kezükben. Néhány hónap óta lázas tanácskozások folynak különböző intézkedések meghozataláról. Marokkó például háromszorosára emelte a foszfát árát, Zaire, a világ harmadik rézexportőre, és első kobalt- és mangántermelője állami ellenőrzés alá vonta a bányászatot. Ghana a kakaó és a fa magas világpiaci ára következtében jelentős kereskedelmimérleg-aktívummal zárta a tavalyi évet. Kongó és Gabon úgy döntött, hogy összhangba hozza nyersanyag-kiterme-

lési politikáját. (Hasonló törekvések tapasztalhatók a latin-amerikai országokban is.) Egyre több fejlődő ország hangoztatja, hogy a nyersanyag-kitermelő országoknak — a kőolajtermelő országokhoz hasonlóan — termékenként szervezetekbe kell tömörülniük. Gabon javasolta, hogy alapítsák meg a fejlődő országok az urántermelő egyesülést, de szó van bauxitkartell és egyéb, OPEC-jellegű szervezetek felállításáról is.

A fejlett tőkésországok tisztában vannak azzal, hogy a nyersanyagok eddigi „elosztása” (a gyarmatbirodalmi örökség) továbbra nem tartható fenn. Az új helyzet — állapítja meg a már idézett afrikai lap — jócskán erősíti a szegény országok tárgyalási pozícióit. Egy francia kommentátor ehhez még hozzáteszi, hogy valamennyi nyersanyag árának és piacának rendezésére van szükség. A fejlődő országoknak ezek a tárgyalások megfelelő alkalmat adhatnak arra, hogy visszavágjanak évszázados sérelmeikért.

A lágörbe

A nyersanyagárak emelkedésével párhuzamosan a harmadik világban egyre inkább erősödik az a törekvés, hogy meg kell kezdeni a nyersanyagok hazai földön való feldolgozását. A nyersanyagkincsek birtokosai az iparosítás tekintetében viszonylag előnyös helyzetben vannak. Hiszen az ipari országoktól készen átvehetik a termelési eljárásokat. Mindehhez azonban tőke szükséges. A fejlődők adósságának súlyát a fejlett tőkésországok inflációja csökkentette, viszont a késztermékek ár-emelkedése többé-kevésbé semlegesíti az alapanyagok ár-emelkedését. A nyersanyag kontra késztermék mérkőzés nem valószínű, hogy elegendő tőkéhez juttatja a fejlődő országokat iparuk és infrastruktúrájuk kiépítéséhez. Talán az ár-emelésből annyit sikerült elérni, hogy 1974-ben a szegények nem lesznek még szegényebbek.

Az energia- és nyersanyagárak emelkedése természetesen nem marad hatás nélkül a világkereskedelemben, hiszen fekezi a gazdasági tevékenységet. Józan előrebecslések szerint a világkereskedelem több évi növekedés után idén stagnálni fog és félf, hogy az ár-emelkedés protekcionista hatást vált ki a világkereskedelemben. Az ma már világosan látható, hogy a nyersanyagkincsekkel rendelkező tőkésországok az import helyett inkább a hazai kitermelést gyorsítják meg nem kis tőkebefektetések révén. A nagyfokú investíciókra — amelyek egyben a pénzfelesleg lekcsapolását is szolgálják — viszont a kapitalista világban csak a legfejlettebb államok képesek. Elképzelhető, hogy ezekben az országokban néhány év múlva a nyersanyagimport egy részét a hazai termelésből fedezik majd. Mégsem lehet a harmadik világ eladásában jelentősebb visszaeséssel számolni, hiszen a készletek nagyobb része az ő kezükben van.

Ma még hozzátétőlegesen is nehéz lenne megjósolni, hogy a fejlődő nyersanyagtermelő országok húznak-e hasznót és milyet az ár-emelkedésből. Azt azonban már világosan lehet látni, hogy előbb vagy utóbb a legfontosabb nyersanyagok esetében szerződéseket fognak kötni a termelő és a felhasználó országok. Addig azonban számítani kell az alapanyagárak „lágörbéjének” felfelé mozgására.

GONDA GYÖRGY—
LÖRINCZE PÉTER

A Közel-Kelet diplomáciai csúcspontjában sokszor formabontó megoldásokra kerül sor. A külügyminiszterek újabban nemcsak érkeznek és indulnak, hanem rendszeresen visszaérkeznek és visszaindulnak. Andrej Gromiko, illetve Henry Kissinger körútjai során előfordult, hogy kétszer-háromszor is érintették ugyanazt a fővárost. A jelek szerint a világ e problematikusan térségében két pont között a legrövidebb út több egyenes: így kívánja ezt a tárgyalások hatékonysága.

Közben biztató hírek érkeztek a Szezi-csatorna keleti partjáról. Befejeződött az egyiptomi—izraeli csapatátváltás ötödik, egyben utolsó szakasza. Vége egy olyan megállapodás a közel-keleti válsággal kapcsolatban, amely jelentősebb incidensek nélkül, maradéktalanul teljesült, meghozható határidő előtt. A tervezett negyven nap helyett harminckilenc nap alatt megvalósították...

A szuezi helyzet új elemei

A szuezi helyzetet most az jellemzi, hogy a csatorna mindkét partját végig egyiptomi erők tartják ellenőrzésük alatt s ezzel elhárult a mesterséges vízi út megnyitásának leglényegesebb elvi akadályai. Katonailag egységes arcvonal alakult ki, s a Szinai-félsziget frontján ismét helyreállt a közvetlen kapcsolat a második és harmadik egyiptomi hadsereg között. (Ez akkor szakadt meg, amikor az októberi háborúban az izraeli erőknek sikerült hídfőállást létesíteniük a nyugati parton.) Az izraeli csapatok visszavonultak s jelenleg mintegy harminc kilométernyi távolságban helyezkednek el a csatorna partján húzódo, úgynevezett Bizi úttól. A félsziget stratégiai fontosságú hágóit, a Mitla- és Giddi-szorost azonban változatlanul kezükben tartják.

Az ENSZ-erők ugyancsak elfoglalták állásaikat és egy tíz kilométer széles ütköző-övezetet létesítettek az egyiptomi, illetve izraeli hadsereg egységei között. Ennek az ütköző-zónának határán egyébként végrehajtották a megfelelő létszám- és fegyverzetcsökkentést. A szembenálló felek legfeljebb hétezer embert állomásoztathatnak ebben a körzetben, harminc páncélossal és harminchat 122 milliméteres löveggel.

A nyitó lépés tehát megtörtént, de az igazi, érdemi rendezés még hátra van. Az izraeli csapatok megkezdték a visszavonulást, de egyelőre még nem tértek vissza az 1967. június 4-i határok mögé. (A moszkvai televízió Fórum-jellegű műsorában, a nézők kérdéseire válaszoló Jurij Zsukov ezért hangsúlyozta, hogy a csapatátváltás fontos, ám mégsem döntő mozzanata a kibontakozásnak.) Nem voltunk annyira elkényeztetve a közel-keleti jó hírektől, hogy ne örülnénk a csapatátváltás eredményességének, de a megalapozatlan ábrándok helyett a realitások talaján kell maradnunk. Márpedig az eddig történt intézkedések két szempontból is részlegesen: egy hosszú útnak csupán kezdetét jelentik s Izrael arab szomszédai közül csak Egyiptomra vonatkoztak.

A feladat is kettős, a genfi értekezletnek folytatnia kell munkáját, tartós és teljes békerendezés szükséges, ennek feltételeként viszont végre kell hajtani a szinai—izraeli csapatátváltást. A genfi tanácskozás ugyanis nem ülhet addig össze, amíg a damaszkuszi kormány nem kötelezte el

DAMASZKUSZ: A MINISZTERTANÁCS ÉPÜLETE
A Golan-fennsík nincsen „stratégiai mélység”

magát a részvételre. (Szadat elnök több ízben nyomatékosan hangsúlyozta, hogy Szíria távolléte esetén Egyiptom sem küldi el megbízottait a svájci városba.) Szíria nem általában a tárgyalásos megoldás ellen van, hanem biztosítékokat kíván, hogy Izraelnek komoly szándékában áll a megszállt területek kiürítése. A jóakarát első próbája természetesen itt is a „bevezetés”, a csapatátváltás lenne. (Ez csökkentené az összetűzközések lehetőségét is — a távirati jelentésekben egyelőre gyakran szerepelnek a fegyveres incidensek hírei. A legutóbbi tűzharca hétfőn került sor, amikor egy izraeli műszaki alakulat az előretolt állásokat próbálta megerősíteni, a két ország közötti frontvonal déli szakaszán.)

Szíria részéről nem hiányoznak a jóakarát megnyilvánulásai. Átnyújtották annak a 65 izraeli katonának névsorát (három drúz is szerepel közöttük!), akik szíriai hadifogságba estek. A vöröskereszt nemzetközi bizottsága elküldhette képviselőit a fogolytábor meglátogatására, s ez szavak nélkül is cáfolat volt a korábban célzatosan terjesztett hírekre, hogy „Szíriában kegyetlenkednek a foglyokkal”. Ugyanakkor Damaszkusz csak olyan terveket hajlandó megvitatni, amelyek magukban hordják az igazi megoldás ígérését.

Golan-gondok

Mind ez idáig nem történt hivatalos közlés, hogy van-e ilyen elképzelés. Megintcsak a bejrúti sajtóra hivatkozhatunk. A legkülönbözőbb irányzatokat képviselő újságok sok mindent kiszivárogtatnak a libanoni főváros hírbörzójén, de ki vállalhatná a felelősséget hiteltükért... Nos, az Al Jom című napilap úgy tudja, hogy Kissinger egy három pontból álló javaslatot terjesztett volna elő. Eszerint Izrael kivonja haderőit az októberi háborúban megszállt szíriai területekről; a Golan-fennsík nyolc-tíz kilométeres visszahúzóds történe, e kiürített sávból visszavonulnak a szíriai polgári közigazgatást, de ENSZ-erőket is elhelyeznének. Ez a kettős-ség a Golan legjelentősebb városára, Kunetrára is vonatkozna. Végül az Egyesült Államok újabb kötelezettséget vállalna a Biztonsági Tanács emlékeztető határozatának megvalósítására. A tárgyalások Washingtonban bonyolódódnak s valamikor március közepén kezdődhetnének meg.

Az előrejelzések azonban nem ígérenk szélsőséges időt. Számításba kell venni, hogy a Szinai-félszigeten mód volt nagyobb mozgásra, de az izraeli politikai és katonai vezetők úgy érvelnek, hogy a Golan-fennsík nincsen „stratégiai mélység”, itt sokkal kockázatosabbnak tartják a kisebb visszavonulást is. Sőt, még az októberben elfoglalt újabb területekből is szívesen megtartanák a Libanonnal határos Hermon-hegységet. A politikai bizalmatlanság mély szakadékat azonban nemcsak a legújabb fejlemények alakították ki. Már az 1967. júniusi háború előjátékát a májusi Szíria-ellenes izraeli provokációk jelentették s Tel Aviv nem csupán területszerzésre törekedett, hanem a haladó damaszkuszi rendszer megdöntését akarta előidézni. Az októberi háborúban, különösen annak első időszakában, ismét a szíriai fronton voltak a legádázabb csaták. S a háború után az izraeli kormány tagjai nyilatkoztak úgy, hogy a Golan-fennsíkot „végérvényesen izraeli fennhatóság alatt álló körzetnek” tekintik.

A szíriai—izraeli csapatátváltás, ha nem is megoldhatatlan feladat, semmiképpen sem ígérkezik könnyűnek és egyszerűnek. A huzavona, a késlekedés viszont károsan hat a genfi újrakezdesre, nehezíti a továbblépést. Ilyen körülmények között látogatott a Közel-Keletre Gromiko, szovjet külügyminiszter, hogy a genfi békeértekezlet egyik társelnökévé és a békerendezést az első perctől kezdve következetesen képviselő szocialista nagyhatalom diplomáciájának közvetlen vezetőjeként, elősegítse a tárgyalások „felsőbb osztályba” történő kerülését. A Damaszkusz—Kairó—Damaszkusz útvonal kifejezhette, hogy a szovjet külügyminiszter mindenekelőtt a válságban legközvetlenebbül érdekelt arab államokat kereszte fel és mélyreható konzultációkat folytatott.

A nyitás és a folytatás

Az egyiptomi és szíriai sajtó szinte egyöntetűen úgy vélekedett, hogy a Gromiko-látogatás egyik fő célja a genfi békeértekezlet felújítása. Ezt érzékeltették a két arab fővárosban elhangzott hivatalos megnyilatkozások is: a csapatátváltás csupán a bevezetőt jelenti s a teljes rendezés útja változatlanul az összes megszállt arab területek kiürítése, valamint a palesztinai törvényes

Az út eleje

Szíriai szétválasztás

nemzeti jogainak biztosítása. (A kairói Al Gumhuriya: „Gromiko és Kissinger párhuzamos közel-keleti missziója önmagában is tanúskodik arról, hogy a csapatátváltás nem a probléma lényege. A lényeg a Biztonsági Tanács 242. számú határozatának végrehajtása.” Az Al Ahram: „Szoros összefüggést kell teremteni a csapatok szétválasztása és a válság átfogó rendezése között...”)

A kitérőt céllok, a teljes rendezés feladata megkövetelik az anti-imperialista erők még hatékonyabb egységét. A szovjet külügyminiszter, miközben messzemenő szolidaritását fejezte ki az arab törekvésekkel, ezt az összefogást különösképpen kihangsúlyozta. (Gromiko damaszkuszi pohárköszöntőjéből: „A harc most olyan új viszonyok között bontakozik ki, amelyek megkövetelik az arab országoktól és minden barátjuktól, hogy különös gondot fordítsanak az akciógépségre, erőfeszítéseik összehangolására.” S a külügyminiszternek az egyiptomi Heluánban elmondott beszédéből: „A kapcsolatok további szilárdítása úgy érhető el, ha a felek nem csupán szavakban, hanem tettekben is erre fognak törekedni. A Szovjetunió minden tőle telhetőt elkövet, hogy a kapcsolatok így, ebbe az irányba fejlődjenek.”)

A Gromiko-látogatás képe azonban nem lenne teljes, ha nem említenénk meg találkozását Arafattal. (E megbeszélés fontosságát növeli, hogy a teljes rendezés nem képezhet el a palesztinai probléma napirendre tűzése nélkül, s a palesztinaiaknak már a genfi értekezleten megfelelő képviselőre kell jutni. Nyilván ez váltott ki olyan találgatásokat, hogy Kissinger találkozik Arafattal, de erre nem kerülhetett sor. Így a másik genfi társelnök és a palesztinai vezető eszmecseréje még fontosabbá vált.) Magában a palesztinai mozgalomban időközben újabb jelei vannak a szélsőségesek elszigetelődésének s erősödik a derékhad politikai realizmusa.

Szovjet—iraki párbeszéd is zajlott, erre Szadam Husszein Takriti alelnöknek, a Baath párt főtitkárhelyettesének moszkvai útja adott alkalmat. Ennek során lehetővé vált a szovjet álláspont kifejtése — Bagdadban ugyanis sok mindenben fenntartásokkal élnek a tárgyalások jelenlegi szakaszát illetően. (A Pravda „Nemzetközi Szemle” rovatának kommentárja azonban nyilván nem véletlenül említi Takriti útját a kairói és damaszkuszi látogatással együtt.)

A genfi teremben készen állnak a diplomaták asztalai, s ezerötszáz ENSZ-katoná is megérkezett, hogy a Golan ütköző-övezetében foglalja el állásait. Egyelőre azonban a sokszor rendhagyó diplomáciai szó...

Vízlépcső, olajvezeték

Árucseré félmilliárd rubelért

A Komplex Program hatása

Szkoda autók is futnak a magyar országutakon, északi szomszédunktól érkezett fogyasztási cikkek sorakoznak az üzletekben. A magyar nagyüzemekben népszerűek a csehszlovák megmunkáló gépek, energetikai kazánok. És viszont: csehek, szlovákok szívesen járnak a magyar gyártmányú autóbuszokon, nézik a Videoton gyár Elektron 24 márkájú televíziókészülékét vagy fogyasztanak olyan termékeket, melyek a magyar vállalatok által szállított konzervgyárakban vagy hűtőipari kombinátokban készültek.

A 700 kilométeres határ nem jelent választóvonalat. Az illetékes magyar és csehszlovák szervek közötti megállapodás lehetővé teszi a határ menti lakosság kölcsönös foglalkoztatását is. Ennek alapján szlovákiai lányok, asszonyok dolgoznak a nyergesújfalui Viscosa-gyárban vagy a komáromi textilüzemben.

Huszonöt év

Huszonöt éves a KGST, a szocialista integráció szerve, ugyancsak negyedszázados múltra tekinthet vissza a két ország közötti műszaki-tudományos együttműködés is. Az 1949-ben aláírt kormányzintú megállapodás keretében a Csehszlovák Szocialista Köztársaság segítséget nyújtott Magyarországnak a szerszámgépek, golyóscsapágyak, mérőműszerek gyártásában és közreműködött nagy teljesítményű tv-adók létesítésében is.

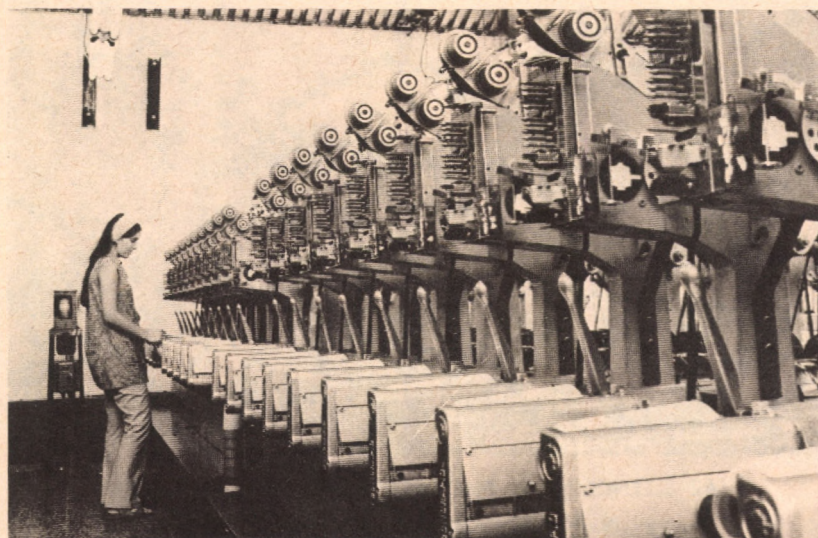
Kezdetben az árucserreforgalom — a mai számokkal összehasonlítva — még meglehetősen alacsony volt. A háború utáni években a kereskedelmi kapcsolatokat jegyzőkönyvek szabályozták, ezeket váltották fel 1948-ban az éves kereskedelmi megállapodások. Az ezt követő időszak a szocialista iparosítás kora volt Magyarországon, a folyamatból északi szomszédunk is kivette részét. Az iparunk fejlesztéséhez oly szükséges nyers- és alapanyagok, valamint fűtőanyagok 1953-ban például a hazánkba irányuló csehszlovák export 62,4 százalékát tették ki, de érkeztek az új gyárak számára gépek és berendezések is, sőt 1953-ban az elektromos energia importját is megkezdhattük. 1954 és 1956 között az árucserreforgalomban strukturális változások mentek végbe. A népgazdasági tervek sikeres teljesítése eredményeként megnőtt a magyar gazdaság nyers- és fűtőanyagigénye, míg kivitelében a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek mellett egyre nagyobb súllyal jelentkeztek a gépek és beruházási javak.

1956 után már tallálkozhatunk az együttműködés fejlettebb formáival is, főként az energetikai bázis fejlesztése, a vas- és színesfémkohászat, valamint a gépgyártás területén. 1958 óta árucserreforgalmunk Csehszlovákiával a hosszú lejáratú megállapodások rendszere alapján bonyolódik le.

Az 1971—75-ös időszakra szóló, hosszú lejáratú árucserreforgalmi és fizetési megállapodás szerint az öt éves időszak mintegy 2 milliárd rubel értékű kölcsönös szállítás van előirányozva. Már az első évben bebizonyosodott, hogy kereskedelmünk növekedése a tervezettnél sokkal dinamikusabb lesz. 1971-ben a forgalom 10 százalékkal lépte túl az egyezményben foglaltakat és első ízben haladta meg a 400 millió rubelt. Az összeg 1972-ben 442 millióra ugrott, majd tavaly 15 százalékos emelkedés után, első ízben haladva meg

a félmilliárdot, 506 millió rubelt ért el. A kétoldalú szállításokból Magyarország 271 millió rubellel, míg szomszédunk 235 millióval részesedik. Az árucserreforgalom múlt évi dinamikus fejlődése és különösen exportunk jelentős emelkedése, együtt az áruforgalom kívüli szférában bekövetkezett változásokkal azt eredményezte, hogy az országaink közötti fizetési mérleg lényegében kiegyensúlyozott.

Az 1974-es árucserreforgalmi és fizetési jegyzőkönyv megszövegezéséhez kedvező légkört teremtett a két ország külkereskedelmi minisztereinek találkozója a tavalyi

SZILONGYÁR PLANÁBAN

A 700 kilométeres határ nem jelent választóvonalat

Brnói Nemzetközi Vásáron. Megbeszéléseik során arra a következtetésre jutottak, hogy a két ország közötti árucserreforgalomban 1974-ben az eddigi dinamikus növekedési ütemet is meghaladó emelkedésre kerülhet sor. Ezek után nem meglepő, hogy az 1973. december 21-én aláírt jegyzőkönyv ez évre 640 millió rubelbes forgalmat tervez, ez 26 százalékkal haladja meg a múlt évit. Az érvényben levő hosszú lejáratú megállapodás 1974-es előirányzatához képest a növekedés még nagyobb, 37 százalék.

Kivitel—behozatal

Ma már árucserreforgalmunkban a kölcsönös gép- és berendezésszállítások képezik a legfontosabb tételt, 1973-ban mintegy 200 millió rubelt tettek ki. A magyar gépexport legfontosabb tételei: szerszámgépek, vagonok, távközlési berendezések, földgépek és finommechanikai műszerek, míg a magyar gazdaság főként könnyűipari gépeket, építő- és útéptőgépeket, emelő- és szállítóberendezéseket, teherautókat, traktorokat és mezőgazdasági gépeket vásárol. Csehszlovák gépekkel fejlődik vilamosenergia-iparunk is, partnereink például kazánokat szállítanak a Duna menti második hőerőműhöz.

Behozatalunk második legnagyobb tétele a hazánk számára alapvető fontosságú alap- és fűtőanyagokat tartalmazza, többek között szenet, kokszot, hengereltacélt, műtrágyát, építőanyagokat, vegyipari alapanyagokat, valamint fát és papírt. A magyar kivitelben viszont a gépek után a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek következnek. E tétel értéke évente mintegy 60 millió rubel.

Árucserénk legdinamikusabban

növekvő része kétségtelenül a fogyasztási cikkek kölcsönös szállítása. Az 1973-as előirányzat szerint ez a csoport már 100 millió rubellel részesedik a kétoldalú kereskedelemről, ami az 1970-es értékhez képest megkétszereződést jelent. Behozatalunkban bútor, elektromos háztartási eszközök, lemezjátszó, magnetofon, játék és sportcikk, bordíszmú-árak stb. szerepelnek, míg kivitelünkben a kötöttárak, konfekció, háztartási fém- és műanyagárak, campingbútorok, gyógyszerek és tv-készülékek a legfontosabbak.

A KGST Komplex Programja értelmében szaporodnak a két ország közötti együttműködési, kooperációs és a két- vagy több oldalú szakosítási megállapodások is. Megfelelő keretet biztosít ehhez az, hogy szorosabbá vált a két ország tervhivatalainak kapcsolata. Napjainkban már az 1976—80-as népgazdasági tervek koordinációján dolgoznak.

Magyarország és Csehszlovákia között a gazdasági és műszaki-tudományos együttműködés is hagyományos, hiszen az első ilyen jellegű megállapodást éppen egy negyedszázada kötötték. Az elért eredményeket, a felvetődő problémákat csakúgy, mint az áruforgalom alakulását legmagasabb szinten a Magyar—Csehszlovák Gazdasági és Műszaki-Tudományos Együttműködési Vegyes Bizottság regisztrálja és elemzi.

A kooperációs-szakosítási szállítások jelentős része a közúti jármű együttműködési megállapodás keretében történik. A magyar fél hátsó hidakat, autólámpákat és más alkatrészeket szállít, partnertől szervókormányokat, gyertyákat, kompresszorokat stb. kap cserébe. De nagy volumenű kooperációs-szakosítási egyezmények vannak érvényben egyes elektrotechnikai alkatrészek, műszerek és iroda- gépek, mezőgazdasági gépek és

traktorok, valamint a gumiipar szektoraiában is.

A két ország részt vesz továbbá egymás infrastruktúrális terveinek megvalósításában. Vasúti vonalaink korszerűsítéséhez a jelenlegi tervidőszakban a csehszlovák fél mintegy 10 millió rubel értékű segítséget nyújt, vasút-villamosítási és kábelvezetési munkálatokkal. Magyarország viszont a Cier-na nad Tisou-i csehszlovák—szovjet határállomás kibővítésében működik közre.

Néhány év óta a magyar—csehszlovák együttműködés a magáépítkezés területére is kiterjed. Magyar külkereskedelmi vállalatok mind nagyobb számban szállítanak Csehszlovákiába komplett kenyér- és konzervgyárakat, hűtőházakat, de részt veszünk két munkásszálló és egy ABC-áruház, valamint Bratislavában egy, a budapesti Volga mintájára készülő szálloda építésében is. Csehszlovák barátaink viszont az Adria kőolajvezeték építésében segítenek.

1973 februárjában a két ország miniszterelnökei Prágában tekintették át gazdasági kapcsolataink alakulását.

Három terv

Napjainkban a gazdasági együttműködés előterében három nagy jelentőségű terv áll. Az első az Adria kőolajvezeték, melyben három ország, Jugoszlávia, Magyarország és Csehszlovákia érdekelt. Tárgyalások folynak továbbá a gabcikovo—nagyvarosi dunai vízlépcső-rendszer közös megépítéséről, valamint egy háromoldalú (magyar—csehszlovák—NDK) kooperációról a gépkocsigyártás területén. Nem kétséges, hogy a fenti nagy volumenű beruházások megvalósulása tovább erősíti a két ország kapcsolatát és jelentősen hozzájárul mindkét nemzetgazdaság dinamikus fejlődéséhez is.

Egyidejűleg lépések történnek annak érdekében, hogy a két ország gazdasági-műszaki szakemberei minél jobban megismerjék egymás adottságait, a szocialista munkamegosztás lehetőségeit. E célt szolgálja az is, hogy a Magyar Kereskedelmi Kamara Magyar Gazdasági és Műszaki Napokat rendez ez év őszén Csehszlovákiában.

A gazdasági kapcsolatok fejlődése szép példáit adja a szocialista internacionalizmusnak. Az eddig elért eredmények megfelelő alapot biztosítanak a jövőbeni fejlődésre. Ezt célozza többek között a mostani magas szintű látogatás is.

GONDA GYÖRGY—
LŐRINCZE PÉTER

Pontos menetrend

A DIFK javaslata

23 gyermek és a tanítónő

A kis dél-vietnami falucskák nevei időnként tragikus körülmények között kerülnek a világpolitikai híradásokba. Így vált My Lai az amerikai hadviselés értelmetlen emberirtásának jelképévé s így lett legutóbb Cai Lay a párizsi megállapodások utáni bonyolult és ellentmondásos helyzet kifejezője.

A vizsgálat félbeszakad

Március 9-ét mutatta a naptár, amikor a Mekong deltavidék e nem túl jelentős településének iskolájára tüzési lövedékek hulltak. Folyt a tanítás és a robbanásoknak huszonhárom iskolásgyermek s huszonnegyediként a tanítónő esett áldozatul. Cai Lay a saigoni rendszer fennhatósága alatt levő terület határán fekszik. A támadás a saigoni erőktől indult ki. Területszerző hadműveletük során „számítási hibát” vétek.

A történetek mélyen megrázták egész Dél-Vietnamot és a nemzetközi közvéleményt. A Thieu-rezsim is felismerte a helyzet tartathatatlanságát s a DIFK-re akarta áthárítani a felelősséget. Vizsgálatot kért a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottságtól s bízott abban, hogy a helyi hatóságok, valamint az odarendelt katonai vezetők, megfelelő preparációval alá tudják támasztani a hamisítást. Az Ideiglenes Forradalmi Kormány, a kezében levő bizonyítékok alapján, azonban ugyancsak az eset kivizsgálását követelte.

Ilyen előzmények után szállt ki a helyszínre a NEFB vizsgáló csoportja, amelynek magyar elnöke volt. A munka — a távirati jelentések megfogalmazását idézve — objektív légkörben megkezdődött, de hamarosan provokátorok vették körül a nemzetközi testület gépkocsijait s meggátolták szabad mozgásukat. A saigoni hatóságok képviselői ott tartózkodtak a helyszínen, de a szükséges feltételek megteremtése és biztosítása helyett, a zavarkeltést segítették elő. Egy iráni ezredes könnyebb sérüléseket szenvedett. A vizsgálatot nem lehetett befejezni, a csoport tagjai végül is dolguk végezetlen voltak kénytelenek visszatérni Saigomba. (Saigoni részről — amint erre a VDK külügyminisztériumának jegyzéke is rámutatott — mind erősebb az irányzat, hogy „egyoldalú vizsgálatokat” ösztönözzenek, ezekben a NEFB-nek csupán indonéz és iráni tagozata vesz részt. Egyes sajtókommentárok különösen az indonéz magatartást furcsállják, ezt nehezen lehet összeegyeztetni a párizsi megállapodások betűjével és szellemével.)

AZ ELLENŐRZŐ ÉS FELÜGYELŐ BIZOTTSÁG SZÉKHÁZA
Saigoni részről „egyoldalú vizsgálatokra” ösztönöznek

Nemsokára tizenöt hónapja, hogy szerződésileg befejeződött a vietnami háború. A Vietnami Demokratikus Köztársaság a fokozott harci éberség fenntartása mellett, erejét a gazdasági építőmunkára összpontosítja. Az első eredmények máris sokatmondóak: az ipar és a mezőgazdaság összterméke felülmúlja a háború előtti szintet. Sikeresen hajtják végre a három forradalom célkitűzését is: forradalmat a termelési viszonyokban, a műszaki eljárások alkalmazásában, valamint az ideológiai és kulturális életben. A VDK tovább szélesíti nemzetközi kapcsolatait, a Pham Van Dong miniszterelnök vezette magas szintű küldöttség ezekben a napokban látogatott el Kubába, Algériába, Jugoszláviába s közben rövid időt, pihenés céljából, házában töltött.

Eredményesen konszolidálódik a helyzet Dél-Vietnam felszabadított vidékein. (Egyetlen példa Minyejev, a TASZSZ tudósítója a minap Quang Tri tartomány Cua Viet körzetéből keltezte jelentését. Beszámolt a halászszövetkezetek tevékenységéről, az amerikai támaszpontok anyagából történő házépítésről, az írástudatlanság felszámolásáról a 45 éven aluli lakosság körében s az orvosi rendelők hálózatának kiépítéséről. De nem kevésbé érdekes részlet, hogy a forradalmi kormány megkezdte kedvezményes hitelek folyósítását a szegény halászcsaládoknak csónak- és bárkavásárlás céljára...)

A kép azonban korántsem teljes a súlyos veszélyek és rendellenességek felidézése nélkül. A Thieu-rendszer hadserege durván megsérti a fegyverszüneti megállapodásokat, a párizsi egyezményeket és több tartományban elkeseredett harcok folynak. Nem helyi összetűzésekről van szó, hadműveletek folynak tüzés, páncélosok és légierő bevonásával. A Cai Layban bekövetkezett tragédia utáni második héten, március 20—25. között, a saigo-

niak háromezeröttszázszor (!) sérítették meg a tüzszünetet, ebben az összefoglaló adatban 254 légitámadás is szerepel. Tay Ninh tartomány két kicsiny falujára — a hírek ezúttal még neveket sem említettek — háromszáz bomba zúdult, a halottak száma harminc volt.

A saigoni akciók mögött különböző törekvések rejlenek. Először is megpróbálják kiszorítani a felszabadító erőket a fennhatóságuk alatt álló terület stratégiai fontosságú övezeteiből, azzal a reménnyel, hogy egy esetleges tüzszünet-erősítési tárgyalássorozat már az új helyzetet szentesíthetné.

nyújtandó 274 millió dolláros többletsegítségéről, de az indítványt 23 szavazatos többséggel elutasította. A vitában meglepő élességgel bíralták a Pentagont, hogy különböző kiskapukat keres és ily módon próbál meg további juttatásokat biztosítani saigoni szövetségese számára. Mivel ezek az amerikai belviszályok Saigoni hullámanak, a kiújuló harcok, a zűrzavar megfelelő közeget kíván biztosítani a nagyobb amerikai érdekeltség-vállalásra is.

Negyvenötödösör

A saigoni provokációk által kiélezett légkörben természetesen nehezen haladnak előre a tárgyalások. A Párizs melletti La Celle-Saint-Cloud-ban egy év alatt negyvenötösör ültek tárgyalóasztalhoz a két dél-vietnami fél, a DIFK és a saigoniak képviselői, hogy a korábbi megállapodások előírásainak megfelelően kimunkálják Dél-Vietnam politikai jövőjét. Az előrelépéshez azonban egy teljes esztendő sem volt elegendő.

A kibontakozás eddig sem a DIFK hibájából maradt el, de a forradalmi kormány küldöttsége március 22-én újabb hatpontos kezdeményezést tett, hogy a megbeszéléseket kimozdítsa a holtpontról. E történelmi jelentőségű hat pont tulajdonképpen két részre tagolódik. Vannak azonnali megoldandó feladatok, elsősorban a tüzszünet megerősítése és következetes betartása. A DIFK indítványa alapján a két főparancsnokság határozottan a harci cselekmények beszüntetésére utasítaná csapatait, ezt az elhatározást közölné a lakossággal, valamint a NEFB tagjaival és a párizsi egyezményt aláíró kormányokkal is. Következő lépésként, legkésőbb június 30-ig szabadon bocsátanak az összes politikai és hadifoglyokat, teljes mértékben biztosítanak területükön a polgári szabadságjogokat. (Hét konkrét jogot sorol fel a javaslat: szólás-, sajtó-, gyülekezési, vallás-, politikai, utazási és lakhelyválasztási szabadság.)

Ezeknek a feltételeknek alapján, három hónapon belül megalkulna a Nemzeti Megbékélés és Együttműködés Tanácsa a két tárgyaló félből, valamint a harmadik, semleges erőből. A tanács elkészíthetné és lebonyolíthatná a választásokat, a DIFK elképzelése szerint, egy éven belül. Végül az így lezajlott választások után létrejöhetne az egységes dél-vietnami kormány és egységes hadsereg.

Nemcsak konstruktív terv született, de olyan pontosan kidolgozott menetrend, amelyben az egyes állomások egyúttal alapot és feltételt jelentenek a további haladáshoz. A komoly tárgyalási szándékot csak alátámasztja, hogy a javaslat beterjesztésének másnapján, kéthónapos távollét után, visszaérkezett Párizsba Nguyen Van Hieu államminiszter, a DIFK küldöttségének vezetője is. Az enyhülésben érdekelt erők természetesen messzemenő támogatásukról biztosították a DIFK javaslatait, ilyen szellemben foglalt állást a stockholmi Vietnam-értekezlet is.

Saigon — s ez nem keltett különösebb meglepetést — nem mondott érdemi kifogásokat és ellenjavaslatokat nélkül. A bonyolult küzdelem tehát folytatódik a legkülönbözőbb eszközökkel, hogy a világ ne tragikus módon ismerje meg a dél-vietnami helységneveket.

RÉTI ERVIN

Évtizedek óta ugyanaz a kép fogadja reggel 9 óra körül a Londonba látogatókat, akik ilyenkor utaznak a földalattin a világ egyik legfontosabb pénzügyi és kereskedelmi központja, a City irányába. Keménykalapos, sötét ruhás, tükörfényesre tisztított fekete cipős férfiak sokasága tolong a metrón, karjukon az elmaradhatatlan esernyő, kezükben pedig a Financial Times legfrissebb száma. Reggel 9 és fél 10 között mintegy félmillió ember igyekszik a mindössze néhány négyzetkilométer területű Cityben levő munkahelyére — bankokba, biztosítóintézetekbe, tőzsdékre. A Cityt — amelyet gyakran külön államnak is neveznek — úgy tűnik, nem befolyásolja a történelem folyása, a világpolitika változása. Érdekes jelenség, hogy míg Nagy-Britannia világgazdasági jelentősége az elmúlt évtizedek folyamán fokozatosan csökkent, a City — a világ üzleti életének egyik legfontosabb ütőere — mit sem veszített jelentőségéből. A Bank of England erődítményhez hasonló épülete, piros frakkos, fekete cilindres portásai jó kifejezői a City lényegének: szilárd pénzügyi és kereskedelmi politika és a hagyományok megőrzése.

A londoni City, amely tulajdonképpen a főváros egyik kerülete, de önálló kormányzósága van, valóban állam az államban. Sehol a világon nem zsúfolódott össze ilyen kis területen ennyi bank, biztosító társaság, tőzsde, kereskedelmi intézet.

Tőketörténelem

A második világháború után Nagy-Britannia mindinkább veszített ipari vezető szerepéből, hatalmas gyarmatbirodalma elnyerte függetlenségét, és évről évre sokasodtak a szigetország gazdasági problémái. Idén például 17 százalékos inflációt várnak, a külkereskedelmi mérleg deficitje májusban minden rekordot megdöntött (481 millió font volt), az élelmiszerárak rohamosan emelkednek. A háromnapos munkahét erősen megviselte a brit gazdaságot, akárcsak az év eleji energiahiány. Tulajdonképpen még a közös piaci tagság sem végleges, hiszen a csatlakozás feltételeiről folyó újratárgyalások esetleges eredménytelensége esetén népszavazást kell tartani, jelenleg pedig az üzleti körök kivételével a szigetországban meglehetősen Közös Piac-ellenes a hangulat. A múlt század végén még a „világ műhelyé”-nek tartott Nagy-Britannia ma már jelentős gazdasági gondokkal kényyszerül szembenézni.

Joggal merülhet fel a kérdés, mi az oka annak, hogy a Cityt mindezek a változások nem érintik, ott az élet (az üzleti élet) zavartalan. A City legtöbb intézménye különböző kávéházakban kezdte meg a működését a XVI. században. Ez időben itt még csak angol hajóstársaságok, bankok, biztosítótársaságok működtek. Anglia földrajzi fekvése, kereskedői hagyományai a későbbiekben mágnesszerűen vonzották a külföldi tőkét. Az első külföldi bankok az 1860-as években telepedtek le a Cityben és tulajdonképpen nekik köszönhető, hogy London már a századforduló előtt a világ pénzügyi központjává vált. A hatalmas gyarmatbirodalom, valamint az a tény, hogy az angol főváros a sterlingövezet centruma volt, csak tovább erősítette a City szerepét.

Az első tőkeerős amerikai bankok 1920 táján telepedtek le. Ettől az időtől fogva a City már

önmagában is „világbirodalomnak” számított. A font konvertibilissé tétele 1958-ban csak tovább növelte a City nemzetközi szerepét és még inkább vonzotta a külföldi tőkét. Jelenleg mintegy 180 bank működik a tenyérnyi Cityben, ebből 40 amerikai, 13 japán, 9 svájci, 8 francia. Itt van a székhelye a szovjet tulajdonban levő Moscow Narodny Banknak is, valamint a Bank of Chinának. Természetesen itt tömörülnek a hatalmas angol banktársaságok is (Barclays, Bolsa, National Westminster Bank, Midland Bank). A City bankjai háromféle szerepet töltenek be. Ezek közül a legeg-

A CITY: SZÉKESEGYHÁZ ÉS TŐZSDE KÖZÖTT

Nagyon nehéz új embernek bekerülni

yszerűbb forma a képviselői. A képviselői bankok üzleti információ szolgálatot látnak el. piacot kutatnak, üzletembereket mutatnak be egymásnak. A második banktípus a kereskedelem finanszírozásával foglalkozik, míg a harmadik euróvaluta-műveleteket bonyolít le. A Cityben letelepült külföldi bankok általában az „anyabanknak” a leányvállalatai, képviselői, irodái vagy teljes részlegei, de sok esetben közösen működnek valamely angol pénzintézettel. Érdemes megjegyezni, hogy a külföldi bankok évente mintegy 50 millió fontot „hoznak” az angol fizetési mérleg számára, ami egyáltalán nem elhanyagolható összeg. Egyébként a brit fizetési mérleg nagymértékben függ a City tevékenységétől.

A Stock Exchange

A kereskedelmi és a hajózási hagyományok következtében az angol biztosítás a legfejlettebb a világon. A Cityben legalább annyi biztosítótársaság található, mint bank. Közülük a legnagyobb a British Insurance Association, melynek tevékenysége behalózza az egész világot. Számítalan kisebb-nagyobb hajóbiztosítási társaság is működik itt, ezek közül a legismertebb a Lloyd's.

A Cityben jelenleg három tőzsde működik: értéktőzsde, árutőzsde és a Baltic Exchange. Ez utóbbi a világ legnagyobb és legismertebb hajó- és charter- (bérhajó) tőzsdéje. A londoni értéktőzsde alkotmánya 1802-ből származik, de kisebb tőzsdéi irodák már a XVI. században is működtek itt. 1973 márciusában Nagy-Britannia és Írország tőzsdéje egyesült „Stock Exchange” néven. Az új impozáns épületbe költözött értéktőzsde — amelynek üzleti termék a látogató csak üvegablakon keresztül tekintheti meg —

Világgazdaság

City-anatómia

Száznolcvan bank világa

Három tőzsde, alkotmánnyal

vén sokkal kellemesebb a City helyzete, hiszen így az Európai Gazdasági Közösséget belföldnek, hazainak tekintheti. Az angol kormány a közös piaci tagságot illetően mindig számíthat a City támogatására, ugyanis annak elsőrendű érdeke Nyugat-Európa pénzügyi központjának maradni.

Abszolút önállóság

Számtalan okot lehetne még felsorolni, amelyek közrejátszottak a City nemzetközi szerepének és erősségének kialakulásában. Ezek közül talán a legfontosabb az üzletemberek és általában az egész City kapitalista értelemben vett korrektsége és megbízhatósága. Ez is az oka, hogy nagyon nehéz új embernek bekerülni az üzleti élet pezsgésébe. (A Cityben a kimondott szónak ugyanolyan az értéke, mint egy levélnek vagy egy szerződésnek. Gyakran előfordul, hogy a szóbeli megállapodások írásbeli rögzítésére csak hónapokkal később került sor, hiszen a Cityben az adott szó visszavonása vagy letagadása ismeretlen fogalom.)

A City bankárai és üzletemberei kitűnő személyi kapcsolatokkal rendelkeznek a világ minden tájáról és ez az üzleti életben talán még a hivatalos kapcsolatoknál is fontosabb. London e területének világhírű elválaszthatatlan attól a hatalmas és tradicionális üzleti gyakorlatától, amely évszázadok során apáról fiúra szállt. A tőkés világ legkitűnőbb pénzügyi és gazdasági szakemberei dolgoznak itt, olyan magasak a követelmények, hogy a színvonal állandósága biztosított.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a City teljesen önálló, nemzetközi üzleti tevékenységét nem ellenőrzi senki sem hatóságilag, tehát kivételes helyzetben van. Angol gazdasági szakemberek szerint ez a legfontosabb oka annak, hogy a City szerepe és jelentősége mit sem csökken és gyakorlatilag független a brit nemzetgazdaságtól.

A brit gazdaság jelenleg tele van kérdőjellel, a gazdasági szakemberek még egy hónapra előre sem mernek jóslásokba bocsátkozni. Minden forrásban van, még nem dőlt el semmi a Közös Piaccal kapcsolatban sem — mondják. Egy dolog felől azonban teljesen nyugodtak: ez pedig a City jövője. Történejké bármi is a brit gazdaságban — mondják — a City továbbra is a tőkés világgazdaság és elsősorban a pénzügyi élet egyik legfontosabb központja marad.

GONDA GYÖRGY—
LÖRINCZE PÉTER

„Árva” levelek

A tárgyilagos Navali úr

Szidják a minisztert

Nálunk már a csókokat is bezúzzák — hajtogatják e napokban az olaszok. Mármint azokat, amelyeket levélben vagy levelezőlapokon küldözgetnek egymásnak. De nemcsak csókos üdvözetek végezték a zúzdában, hanem ajánlott levelek, pénzesutalványok, készpénz, emigránsok takarékkönyvecskéi, nyugdíjasok igazoló iratai, bírósági döntések, sőt orvosságok, minta érték nélküli küldemények, könyvek, nyomtatványok, meg milliónyi egyszerű levél, amelyekben ugyan semmi különös érték nem volt, „csak” egyszerű emberek életének mindennapos gondjai, örömei. Ezek végezték botrányos körülmények között zúzdában.

Száfőnyi gárda

Alig néhány nap telt el Togni postaügyi miniszter nyilatkozata után, amelyben határozottan „légből kapottnak” minősítette a híreket, amelyek szerint az olasz posta súlyos válságban van. A hírek egy bírósági ügy kapcsán láttak napvilágot, s dagadtak botrányra: arról volt szó, hogy 35 tonna postai küldeményt bezúztak.

„Az elküldött levelek 95 százaléka pontosan megérkezik” — jelentette ki az ügy nyilvánosságra kerülése után a postaügyi minisztérium egyik szóvivője. A kijelentés nyomában éppen ellenkező hírek láttak tüstént napvilágot és pedig elég konkrét formában: meg nem állapított mennyiségű postai küldeményt szállítottak át a milánói központi postahivatalból a CMP (Carte Materie Plastiche — Plasztikus papíryananyagok vállalata — A szerk.) nevű cég bergamói telephelyére. A cég tulajdonosa, Fiorenzo Novali, nem tagadta egy pillanatra sem, hogy 3700 tonna postai anyagot szállítottak hozzájuk. Szavainak elhangzásával egyidőben már három magas rangú carabinieri-tiszt vezetése alatt mintegy százfőnyi gárda vizsgálta a hatalmas papírmennyiséget és mentette közülük azokat a postai küldeményeket, amelyek valamilyen anyagi értéket is képviseltek.

Hogyan történhetett meg ez a példátlan eset? Novali úr a maga tárgyilagos, üzleti hangján a következőképpen rekonstruálja az eseményeket: január 25-én cége levelet kapott a milánói posta igazgatóságának egyik osztályáról, amelyben bezúzásra való papíryananyagot ajánlottak föl neki. „Felkérjük Önöket — olvasható többek között a levélben —, közölgék velünk, hajlandók-e az év folyamán

mintegy 4000 mázsa kézbesíthetetlen postaananyagot bezúzásra átvenni?...”

Az igenlő válasz után az állam pénzügyi rendelkezéseinek szigorú betartásával versenytárgyalás kezdődött, amelyet távirati ajánlatot kért Novali úr cégétől a posta. Ezen a ponton azonban az ügy kis időre megakadt, mert Novali urat könnyebb baleset érte, s így nem tudott tevékenykedni a lebonyolításban. Kisvártatva megérkezett hozzá a milánói posta második, sürgető távirata is, amelyben ajánlatát kéri, s ekkor már meg is egyeztek, olyannyira, hogy március 4-én a CMP már át is utalta a posta első, február 28-i — 2157 tonnás — küldeményéért az ellenértéket, 1 941 552 lírát. Ettől kezdve havonta 450—500 tonna papír érkezett a cég bergamói telephelyére bezúzásra és pedig teherautókon. Ez körülbelül 200 szállítmányt jelentett. A papíryananyagot a milánói via Arbén levő postai letéti központból szállították el, a „kézbesíthetetlen levelek” tömege viszont egy milánói föld alatti raktárban várt elszállításra, főleg a központi pályaudvar alatti tárolóhelyekről. A postával kötött szerződések szerint a CMP vállalta el természetesen az összes szállítási költségeket és a kötelezettséget arra, hogy a küldeményeket „tüstént bezúzza”.

Szigorú tilalom

Itt érdemes egy pillanatra elidőzni, mert mint a világon mindenütt, Olaszországban is pontos rendelkezés szabja meg, milyen eljárást kell követnie a postának a hibás címzésű levelekkel, a címzett elköltözése esetén, vagy akkor, ha a feladó megjelölése híján, a fentebb említett esetekben nem tudják visszaküldeni az illetőnek a levélét. Az olasz rendelkezések szerint bizonyos idő elteltével a postaiszolgálat az így összegyűlt „árva” leveleket bezúszhatja. Ezeknek a leveleknek a kiválogatását igen szigorú ellenőrzés mellett kötelesek elvégezni, egyszer, amikor kiderül kézbesíthetlenségük, és egyszer, mielőtt a zúzdába szállítanák őket. Lepecsételt zsákokban kell átadniok szállításra, a zsákokon látható felirattal: „Bezúszandó anyag.”

Az előírások szerint még egy postai ellenőrzésnek kell ilyen alkalmakkor lezajlania, és pedig a zúzdában való kirakodásnál. A 200 szállítmány esetében azonban mindössze 6—7 alkalommal jelent meg a posta embere.

A papíryanagnak voltaképpen azonnal zúzdába kell ilyen alkalmakkor kerülnie, mégis az történt, hogy a bergamói telephely igazgatója, Bruno Bellotti, értesítette a

KÉT TOGNI-KARIKATÚRA
Egész kis feketepiac alakult

postát, hogy a munkások kotorászása közben, „értékes könyveket, orvosságokat és más jelentősebb értéket képviselő anyagokat...” találtak. Amit azonban már Novali úr sem mondott el az újságíróknak, az az, hogy cégének hulladékpapírjai közül kibányászott értékekből egész kis feketepiac alakult Bergamóban. Egy környékbeli orvosnak például egy egész orvosi enciklopédiát ajánlottak megvételre, igen olcsó áron. Nem beszélve orvosságokról, más küldemények tartalmáról, amelyek szintén erre a feketepiacra kerültek.

Az igazgató közlése után Novali szigorú tilalmat rendelt el, amelynek alapján több fegyelmi eljárás is indult azok ellen a munkások ellen, akik a bezúzó postai küldemények között „keresgéltek”. Aztán maga az igazgatóság vette kezébe az ügyet, és vizsgálta felül a levelek tartalmát. Rájöttek, hogy a múlt év decembere és ez év május vége közötti levélküldeményekről van szó, sőt 200 mázsa frissebb anyagot is találtak. Ez már meglepettette őket és főleg akkor döbbsentek meg, amikor számszámra került a kezükbe bírósági idézés vagy eljárási jegyzőkönyv másolata, tehát hivatalos iratok. „Ezt már nem mertük megsemmisíteni — mondja Novali úr —, még akkor sem, ha a ritka ellenőrzések alkalmával a posta megbízottja kifejezetten közölte velünk, hogy ... minden egyes levelet a kézbesítők hoztak vissza azzal, hogy vagy hibás a címzés, vagy egyéb okoknál fogva kézbesíthetetlen.”

Ettől kezdve félreértették a bezúzó leveleket és várták a carabinieri-eket, akik az Eco di Bergamo című helybeli napilapban megjelent nyílt levél után valóban meg is jelentek. Elkezdődött a vizsgálat, amelynek pillanatok alatt az lett a következménye, hogy az eljáró hivatalos közegek csaknem egymillió líra értékű postai utalványt, 35 takarékkönyvet, a pénzügyminisztérium által kibocsátott nyugdíjasigazolványok tömegét, katonai behívókat, bírósági ítéleteket bányásztak ki a papírhalomból. Mondani se kell, hogy nem egy ajánlott levélre már fölnyitott állapotban akadtak rá. És mindennek a nyomában megindult a bírósági eljárás...

Ekkor persze már elkerülhetet-

lenül megmozdult a milánói postafelügyelőség is, és a posta római központjának egy ellenőre is a helyszínen termett. Kiderült — amit egyébként az olasz közvélemény már régen tudott —, hogy a posta súlyos létszámihiánnyal küzd. A milánói postának például van egy olyan alközpontja, amely 500 munkahelyre épült és kétszázötvenen dolgoztak benne. Ezt senki nem tagadta és egyetlen újság nem akadt, amelyik ne ismerte volna el a posta súlyos személyzeti gondjait. Mindez azonban nem ad magyarázatot a példátlan botrányra. Az olasz közvélemény ma már bizonyos benne: nem csupán a szóban forgó 3700 tonna bezúzott vagy bezúzás alatt levő papírtömegről van szó, hanem sokkal többről.

A botrány kapcsán persze az 55 millió olasz közül 45 Giuseppe Togni, a 70 esztendőes kereszténydemokrata postaügyi minisztert szidja. Togni 1947. február 6. óta szinte szüntelenül tagja mindegyik olasz kormányynak, amiből követelőzőleg már eddig is nagy viharokat élt át.

Togni II. kopogtat

A legnagyobb közülük Róma repülőtere, a Fiumicinói repülőtér körül 1958-ban tombolt, amikor is Togni a munkaügyi miniszteri székben ült. A történet kezdete 1944-re nyúlik vissza. A szövetséges légihaderő, Róma júniusi elfoglalása után, sürgősen repülőtér után nézett. A választás Fiumicinóra esett. Mivel azonban szakértői megállapították, hogy a terület áradásveszélyes, lévén túl közel a tenger, elvetették a gondolatot. 1950-ben azonban valahogy előkerült a terv, és minthogy a Vatikán volt a terület tulajdonosa, a szükséges ingatlan adásvétele egykettőre lebonyolódott, s az olasz állam — minden ellenkező szakértői vélemény ellenére —, megkezdte a repülőtér építését. Akkoriban még Salvatore Aldisio volt a munkaügyi miniszter. Tőle vette át a „stafétabotot” Togni, aki keményen végigvívta aztán a harcot, amely az 1965-ben megindított vizsgálat nyomán indult. Egymilliárd lírányi (akkori értékű) közpénz gondatlan kezelése volt a vizsgálat tárgya, s miniszterről lévén szó, parlamenti vizsgáló bizottság tárgyalta az ügyet. A vizsgáló bizottság tíz tagja amellett szavazott, hogy induljon bűnvádi eljárás Togni ellen, tíz viszont ellenezte ezt. A bizottság elnöke, a szociáldemokrata Paolo Rossi, mentette meg Tognit, az ő szavazatával döntött el, hogy nem indítható bírósági eljárás a miniszter ellen. Igen sokat köszönhetett Togni ekkoriban azoknak az újfasiszta képviselőknek, akik a bizottságban melléje álltak.

Ezeknek a 70 éven fölüli kereszténydemokrata politikusoknak egyik legjellemzőbb vonása, hogy jó előre gondoskodnak fiútódjairól, s így már Togni II. — a 33 éves Paolo — is ott kopogtat az olasz közélet ajtaján, mint a Róma egyetemi ügyeinek intézésére alakult bizottság vezetője. Bizottsága évi 60 milliárd líra költségvetéssel dolgozik és önállóan dönt Róma egyetemének legkülönbözőbb problémáiban, az ösztöndíjak odaítélésétől kezdve az egyes szakterületek anyagi ellátottságáig. Togni II. a jelek szerint jó startot vett, ha csak a kereszténydemokrata párt mély válsága nem keresztetzi az útját.

Az elefánt kiszabadul?

Az angol államosítási program

Kulcsiparágák középpontban

Mondj nemet az elefántnak! — hangzik az egész oldalas hirdetés szövege az angol lapokban. Az öles betűk alatt mindjárt meg is található a „nem” tárgya. Két keménykalapos, bajszos, szemüveges, egyszerűen a hivatalnok külsejű elefánt. Az egyik a nacionalizálást, a másik az állami ellenőrzést hivatott szimbolizálni. A méregdrága fizetett hirdetések feladója pedig nem más, mint az államosítást ellenző ipari körökből alakult csoport. Nem véletlen, hogy az utóbbi időben megszorodtak ezek a hirdetések, hiszen már hónapok óta a levegőben lógott a brit kormány államosítási tervének a bejelentése. Hosszú huzavona után végül is nyilvánosságra hozták Fehér Könyv formájában a Wilson-kormány — azaz a „Tony” Benn vezetése alatt álló iparügyi minisztérium — programját, amely „A brit ipar újáteremtése” címet viseli. Az „állami elefánt” tehát kiszabadult. ketrecéből és népszerűtlensége olyan nagy az ipari tőkés körökben, hogy háttérbe szorította a közös piaci csatlakozás feltételeinek újratárgyalásáról szóló sajtótávitát.

A Fehér Könyv

Pedig az államosítás nem ismeretlen Nagy-Britannia számára. Már a második világháború után állami kézbe került a szénbányászat, a vasút, a gáz- és villamosenergia-termelés, a polgári légi szállítás, a vas- és acéltipar és a világ egyik legnagyobb olajtársasága, a British Petroleum Company részvényeinek többsége.

Mindez oda vezetett, hogy a szigetország bruttó nemzeti termékének több mint egytizedét szolgáltatja az állami szektor, amelynek tehát jelentős súlya van a szigetország gazdasági életében. Nem csekély az állam szerepe a beruházások területén sem, hiszen az elmúlt 20 évben az összes beruházásoknak mintegy fele a költségvetésből került ki. A dolgozók 8 százalékát az államosított iparágak alkalmazzák. Csaknem másfél millióra tehető a helyi és a központi kormányzati alkalmazottak száma.

Az elmúlt évek folyamán rohamosan romlott Nagy-Britannia bel- és világgazdasági helyzete. Nő a munkanélküliség, viszonylag alacsony a termelékenység, az infláció az év végére eléri a 20 százalékot, nem csökken a külkereskedelmi mérleg krónikus deficitje — és még hosszasan lehetne sorolni a brit gazdaság betegségének tüneteit.

A Fehér Könyv felhívja a fi-

Pedig a kulcsiparágák államosítását szorgalmazó tervezet végleges formája enyhébb, mint amire számítani lehetett. A kormánydokumentum javasolja, hogy vonják állami ellenőrzés alá a hajóépítést és -javítást, a repülőgépgyártást, a közúti szállítást és a kikötőket. Az Északi-tenger olajkincsének kiaknázását ugyancsak állami vállalat irányítaná majd a jövőben. A várakozással ellentétben lemaradt az államosítási listáról a gyógyszeripar, a szerszámgyártó ipar, a bankok és hitelintézmények. Az államosítás megfelelő kártérítéssel megy majd

lenne elegendő. Szó van arról is, hogy állami hajóépítőipari, olajipari és kikötői hatóságokat hoznak létre, de ez az elképzelés még csak embrionális állapotban van. Egyébként az egész államosítási tervezet még kezdeti stádiumban van, a részletek kidolgozása várat magára.

A NEB felállításával a kormánytervezet még egy nagy jelentőségű intézményről tesz említést. Eszerint a fejlesztési programban kijelölt magáncégeknek három évre előre meg kell adniuk fejlesztési terveiket és csak ezek jóváhagyása után részesülhetnek állami beruházási kölcsönben. Nem nehéz rájönni: hogy ennek az intézkedésnek az a lényege, hogy az állam nagyobb részt kíván magának az üzletpolitikai döntések meghozatalában. (Akinél a kaszszakulcs...) A tervezési egyezményekről tájékoztatni kell a szakszervezetek képviselőit is. Benn, iparügyi miniszter ez utóbbihoz egy sajtóértekezleten hozzáfűzte: a munkáspárti kormány elegendő hatalommal rendelkezik ahhoz, hogy a vállalatokat rábírja az üzleti információk feltárására a munkásaik előtt, s így a dolgozók is aktívan részt vehetnek a beruházási politika kialakításában a magáncégekkel.

CBI-ellentámadás

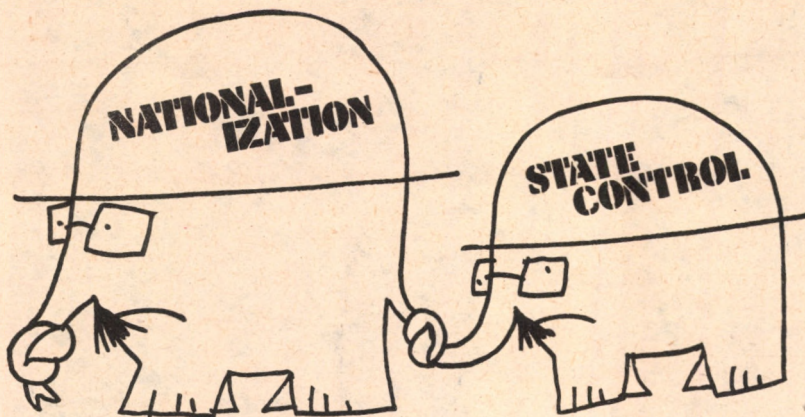
Wilson tulajdonképpen azt kívánja, hogy a magántőke „vegyes gazdaság” keretében fejtsse ki tevékenységét. Ennek a tervnek a megvalósítására mintegy 20 milliárd fontra lenne szükség, ami nem kis megterhelést jelent az amúgy is nehézségekkel küzdő brit fizetési mérleg számára.

A nacionalizálási tervezet nyilvánosságra hozatala után a várható reagálási kép alakult ki. A részvények árfolyama zuhanni kezdett, a Brit Gyáriparosok Szövetségének — CBI — vezérigazgatója pedig azzal fenyegetőzött, hogy a beruházások visszaesnek, mert „az államosítás Damoklész kardjaként lebeg a vállalkozók feje felett”. (Ez utalás arra, hogy még nem ismeretes az államosításra kerülő vállalatok listája.) A CBI egyébként erőlyesen tiltakozik az államosítási terv végrehajtása ellen, de a tőkések számára az igazi tuskét a szakszervezetek hatalmának tervezett megerősítése jelenti. Foot, munkaügyi miniszter javasolta, hogy a szakszervezetek a vállalatok igazgatóságában 50 százalékos képviseletet kapjanak, sőt egyes cégeket helyezzenek teljesen szakszervezeti ellenőrzés alá. Nem késett sokáig a CBI reakciója: bejelentették, hogy ezen az alapon a gyáriparosok szövetsége visszautasítja az együttműködést a kormánnyal. A harcias nyilatkozatok feltűnő idegességet takarnak a nagytőke részéről, minden porcikájukkal tiltakoznak ugyanis a szakszervezeti ellenőrzés ellen. Különösen így van ez a multinacionális vállalatok esetében, melyek szintén nem képeznek kivételt a tervezet szerint.

A bejelentett államosítási elképzelések részét képezik a betegség leküzdésére javasolt gyógymódok. A munkáspárti kormánynak nem lesz könnyű dolga, hiszen jelentős ellenállás bontakozott ki. Maga mögött érezhet viszont egy jelentős tömegbázist az államosítást illetően a szakszervezetek.

GONDA GYÖRGY—
LŐRINCZE PÉTER

Say 'NO' to the Elephants

ANTI-ELEFÁNTHIRDÉTÉS A TIMESBAN

„Nagy-Britannia tovább halad lefelé a lejtőn”

gyelmet: a nemzetgazdaság állami szektorának növelését az is indokolja, hogy a brit nagytőke évek óta lemaradt a hazai iparba eszközölt beruházásokkal. Miközben a külföldön eszközölt brit beruházások megháromszorozódtak, odahaza az egy gyáripari munkásra jutó beruházás a fele annak, amit Franciaországban, Japánban vagy az USA-ban erre a célra fordítanak. Az angol gyáripar termelékenységének és versenyképességének javítása szükségessé teszi az iparágak egy részének államosítását, más szektorban pedig a vállalati részvénnytöbbség megszerzését — hangoztatja a kormánydokumentum.

Tulajdonképpen a Munkáspárt már az év eleji választási manifesztumában jelezte az államosítást, sőt akkor radikálisabb formában. Az iparügyi minisztérium hosszú időn át dolgozott a tervet, de a nyilvánosságra hozatal csak késett. Amikor azonban világossá vált, hogy az őszel elkerülhetetlen lesz a választások megtartása, a Munkáspárt nem késlekedett tovább.

NEB születik?

Ha népszerűtlenségi versenyt rendeznének most a szigetország ipari köreiben, minden bizonnyal Tony Benn kerülne az első helyre. Benn államosítási programja a konzervatívok és a liberálisok támadásainak keresztüztűzében áll. Úgy beszélnek róla, mint eretnekéről, aki hozzá akar nyúlni a „legszentebbhez”, a magántulajdonhoz. Nem is lehet ezen a hangulaton csodálkozni, hiszen a nagytőkés honatyák számára az államosítás már csaknem forradalmat jelent.

végbe. Ma még nem ismeretes, hogy a kormány mekkora összeget kíván kártérítésre fordítani, sőt az állami ellenőrzés alá kerülő vállalatok nevét sem hozták még nyilvánosságra, és ez természetesen növeli a bizonytalanságot.

Az állami vállalatok egységes felügyeletét egy újonnan létrehozandó országos vállalati hivatalra bízzák. (National Enterprise Board — NEB.) A hatalmas állami holding vállalat igen sokrétű tevékenységet lát majd el. Mindenekelőtt felügyeli a nacionalizált ágazatokat, kölcsönököt adhat magánvállalatoknak és megakadályozhatja, hogy a brit cégek a külföldi tőke kezébe kerüljenek. Tulajdonképpen itt arról van szó, hogy az állam partnerséget ajánl a magántőkének, „mentsék meg együttes erővel a brit gazdaságot”. (A Fehér Könyv egyébként többször hangsúlyozza a magánszektor virágzásának szükségességét.) Wilsonék úgy számolnak, hogy a NEB a beruházások további forrása lesz és általa növekedni fognak majd a szigetországban eszközölt hazai tőkebefektetések. A tervek szerint a NEB venné át a Rolls Royce Ltd., az ICL nagy számítógépipari monopólium, a Nuclear Enterprises és más állami vállalatok felügyeleti hatáskörét is. Amennyiben a parlament jóváhagyja, a NEB úgynevezett ipari törvény keretében fog működni.

Bár a NEB teljesen új intézmény lenne, várhatóan működése nagyon hasonlít egy korábbi állami szuper irányító intézmény, az Ipari Átszervezési Testület (Industrial Reorganization Corporation — IRC) tevékenységére. 1966-ban az IRC 150 millió font tőke felett rendelkezett, ma már ennek az összegnek a kétszerese sem

A huszonkilencedik

Zászlórudak az épület előtt

Gromiko az enyhülésről

Az East River partján magasodó negyvenemeletes üvegpalotának, az ENSZ titkársági épületének Manhattan felőli oldalán, ahol évről évre több hely kell a mindinkább egymás mellé szoruló lobogók számára, most új zászlórudat kellett elhelyezni. Az idei közgyűlés, a huszonkilencedik ülészek kezdetén százharminckilenc lobogó leng egymás mellett. Az angol ábécé betűrendjében elhelyezett 138 zászló között ott van már a három új tagállam, Banglades, Bissau-Guinea és Grenada lobogója is. A százharminckilencedik a világszervezet, az ENSZ zászlója.

A nyitány

A közgyűlés elnöke, Buteflika, még nincs negyvenéves; hazája, Algéria nyolc esztendeig tartó népi felszabadító háború után lépett 1962-ben a gyarmati tagnapból a független ország jelenébe, s lett a világszervezet tagja. Buteflika algériai külügyminiszter, még az ülészek megnyitása előtt sajtóértekezletén arról beszélt: az Afrikában végbemenő események azt a hitet erősítik, hogy a kontinens nemsokára végleg és teljesen lerázza magáról a gyarmatosítás béklyóit.

A közgyűlés nyitányából, az első felszólalásokból egy téma csendült ki a többiekénél jóval erőteljesebben: a világszervezet tagjai elsősorban többségének határozott akarata a nemzetközi feszültség további enyhítésére. Már hagyományává vált, hogy az Egyesült Államok elnöke beszédet mond a világszervezet plénuma előtt. Gerald Ford első, ENSZ-beli megnyilatkozásában, az Egyesült Államok oldaláról vizsgálva az enyhülés kérdését, azt mondotta: a nukleáris korszakban nincs értelmes alternatívája a kölcsönös mérsékletben való egyetértésnek az Egyesült Államok és a Szovjetunió között, a között a két nemzet között, amelynek a legpusztítóbb fegyverek vannak a kezében. (Bár nem a világszervezet fórumán, hanem a szenátus külügyi bizottsága előtt, huszonnégy órával később Kissinger külügyminiszter lényegében ugyanezt mondotta: „Nem lehetséges békes nemzetközi rend az Egyesült Államok és a Szovjetunió konstruktív viszonya nélkül... Elégé éretteknek kell lennünk ahhoz, hogy felismerjük: szilárd kapcsolatokhoz az kell, hogy mindkét oldal számára előnyös legyen a viszony. Bizonyos lépések Moszkva javát fogják szolgálni, éppúgy, mint ahogyan más intézkedések a mi javunkra válnak. Nem lehet minden áldott nap mérleget vonni, hanem csakis hosszabb időszak alatt, a kapcsolatok egész rendszerét tekintve.”) A közgyűlés általános vitájában egyébként az amerikai, a francia, a nyugatnémet és

A SZOVJETUNIO KÜLÜGYMINISZTERE A VILÁGSZERVEZET SZÓSZÉKÉN
Az enyhülésre való törekvés az uralkodó tendencia

az angol külügyminiszter is erőteljesen hangsúlyozta az enyhülés megszilárdításának szükségességét.

A szocialista külpolitika

A béke és a biztonság megszilárdításának politikájáról, a szocialista közösség országainak összehangolt politikájáról beszélt Andrej Gromiko, a Szovjetunió külügyminisztere. „A fejlődés fő iránya nem kétséges: ma az enyhülés és az enyhülésre való törekvés az uralkodó tendencia” — mondotta a Szovjetunió külügyminisztere és amikor határozottan bírálta azokat a megnyilatkozásokat, amelyek szerint „az enyhülés nagyon is időleges jelenség”, kifejtette, hogy a szovjet politikának éppen az a fő vonala, hogy a megindult egészséges folyamatokat úgy kell megerősíteni, hogy azok visszafordíthatatlanokká váljanak.

A szovjet külügyminiszter a megindult egészséges folyamatokra példaként éppen az európai biztonsági értekezletet említette, kiemelve, hogy ennek az értekezletnek a sikeres befejezése ma az európai politikai élet első számú kérdése. „Ha objektíven értékeljük azt, amit már elérték az értekezleten, el kell ismerni, hogy az eredmények egészükben imponálóak” — mondta és arról a szovjet meggyőződésről szólt, hogy az értekezlet rövid időn belül a földrész jövőjét érintő, biztonságát szolgáló nagy jelentőségű határozatok elfogadásával fejeződhet be.

A szocialista közösség országainak, a Szovjetunióknak szilárd és minden részletre kiterjedő békeakarata fejeződött ki abban is, hogy a szovjet külügyminiszter jó néhány kérdésben utalt az elérhető vagy hamarosan elérhető leszerelési intézkedésekre. A Bécsben

folyó és a közép-európai fegyveres erők és fegyverzet csökkentésével foglalkozó tárgyalásokról szólva, a megállapodásról megjegyezte: ez az európai politikai enyhülésnek a katonai enyhüléssel való gyakorlati kiegészítését jelentené. A Genfben folyó szovjet-amerikai megbeszélésekről, amelyek a stratégiai fegyverrendszerek korlátozásáról folynak, Gromiko elmondta: a szovjet küldöttség határozott utasítást kapott a felmerülő kérdések megoldására. A mostani ülészek elé kerül majd az a szovjet javaslat, amely törvényen kívül helyezné „a környe-

gon szerepelt amerikai, angol, francia megnyilvánulásokban: az energiaellátási problémák és az élelmiszerkérdések ügye. Az USA elnöke amikor az olajtermelő országokat a termelés fokozására és az árak csökkentésére szólította fel, az utóbbi időben szokatlan megfogalmazásokat használt, azt fejtegetve, hogy a termelés csökkentők és áremelők „saját akcióik áldozataivá válhatnak”. A nyugati külügyminiszterek hasonló tartalmú, de valamivel finomabb, símulékonyabb mondatai persze nem feledtethetik a szinte ultimátum jellegű felszólításokat, amelyeket egyébként Gerald Ford egy Detroitban mondott beszédében is megismételt. (Kissinger viszont meglehetősen pesszimista ENSZ-felszólalásában a „féktelen gazdasági nacionalizmust” elítélve megjegyezte: ez okozta a harmincas években a gazdasági rend összeomlását. Függetlenül attól, hogy a harmincas években csak a tőkés gazdaság omlott össze, Kissinger megjegyzéséhez hozzá kell illeszteni azt is, hogy a fejlődő országok gazdasági függetlenségének megerősítését szolgáló intézkedéseket egyszerűen „féktelen gazdasági nacionalizmusnak” nevezni aligha lehet.)

Egészen bizonyos, hogy az ENSZ-ülészek elkövetkező ülésein úgy szólnak majd meg a fejlődő országok küldöttei, hogy kifejtik: a tőkés világ eddig ismeretlen mértékű inflációs mozgása, a tőkés pénzügyi intézmények sűrűsödő gondjai nem terhelhetik a gazdasági függetlenségükért, megerősödésükért, végeredményben szuverenitásukért küzdő országokat. Ha igaz is, hogy a nyersanyag-áremelkedések problémákat okoznak a nemzetközi gazdasági együttműködésben, aligha tagadható, hogy az ármegemlékedések oka között első és legfontosabb a tőkés világ inflációs spiráljának szüntelen és gyorsuló mozgása.

A világszervezet közgyűlésének munkájával egy időben tevékenykedő nemzetközi értekezletek sorában, az európai biztonsági értekezlet, a haderőcsökkentési megbeszélések, a SALT-tárgyalások mellett jó néhány gazdasági jellegű tárgyalás vagy annak előkészítése is folyik. A szocialista közösség országainak küldöttei ezen a megbeszéléseken éppúgy, mint minden más nemzetközi fórumon, határozottan képviselik a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének, a kölcsönös előnyű megállapodásoknak elvét és azt, hogy a nemzetközi gazdasági kapcsolatok bővítésében és továbbfejlesztésében mindent meg kell tenni, hogy a fejlődő országok gazdasági függetlenségét tovább erősíthessék az érintettek és segíthessenek ebben a fejlett országok is.

A politikai és gazdasági kérdések elválaszthatatlanságának bizonyítéka egyébként az is, hogy most, amikor az ENSZ-közgyűlés alkalmából az USA-ban tartózkodó szovjet külügyminiszter két alkalommal is tárgyalt az Egyesült Államok elnökével, az elnök említést tett azokról a megbeszélésekről is, amelyeket a kongresszusi vezetőkkel folytatott a szovjet-amerikai gazdasági kapcsolatokat érintő kereskedelmi törvényjavaslat mielőbbi jóváhagyásáról. Előrehaladás ezen a téren — ugyancsak az enyhülés politikájának erősítése lesz.

GÁRDOS MIKLÓS

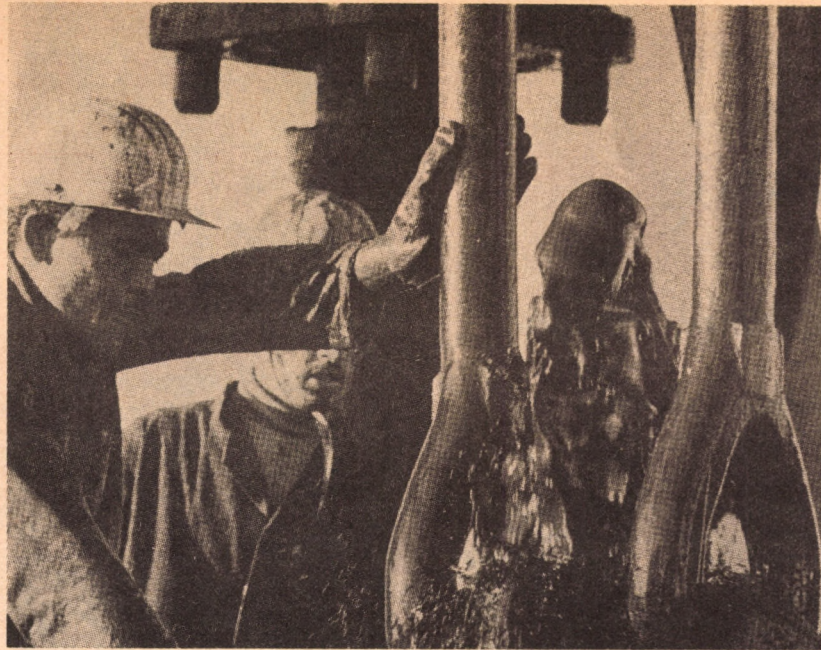
Politika és gazdaság

A világszervezet közgyűlésén az enyhülés problémaköre mellett volt még egy téma, amely hol szándékosan a valóságnál is sötétebb színekben ábrázolva, hol megingerült türelmetlenséggel és nem egyszer sürgetően követelő han-

Sötét jelek

A hatás

A hajsza

ARAB OLAJMUNKÁSOK

Soha annyi fűróberendezést nem adtak el, mint manapság

A vezető tőkés országok 1974-es gazdasági növekedéséről szóló tavalyi kora őszi előrebecslései a kőolajszállítások csökkentésével használhatatlanná váltak, hiszen az energiakrízis és kihatásai jócskán visszafogják a gazdaság fejlődését. Ez évre az USA-ban a bruttó társadalmi termék (GNP) 2,5 százalékos növekedését tervezték, a várható növekedés azonban mindössze 0,5–1 százalék lesz. A módosított előrebecslések szerint a közös piaci tagországokban és Japánban is erős visszaesésre lehet idén számítani, ami elsősorban az olajhiány következménye. A nyugati gazdasági irodalomban az energiaválság kapcsán új kifejezés jelent meg, a „zéró gazdasági növekedés”, ami kevesbé finoman fogalmazva egy helyben topogást jelent. Amennyiben néhány éven belül nem sikerül az energiagondokon enyhíteni, mind több ország jut majd el a „zéró növekedés” szintjére. (Samuelson tekintélyes amerikai közgazdász szerint is a növekedési recesszió hamarosan igazi recesszióba csaphat át.) Idén a vezető tőkésországokban a gazdasági növekedés csökkenése a munkanélküliség emelkedésével párosul. Az energiaellátási gondok mind Nyugat-Európában, mind pedig az óceán túlsó partján munkaidő-csökkentést, gyárbezárásokat és ezzel párhuzamosan nagyfokú munkáselbocsátást eredményez. (Angliában bevezették a háromnapos munkahetet. Az Egyesült Államokban már csökkentették a munkaidőt a gépkocsigyártó-, a textil-, valamint az építőiparban.)

Átvizsgált becslések

A termelés csökkenésétől függetlenül az olajár emelkedésével az infláció további gyorsulásával lehet számolni. A nyersanyagárak emelkedésének több éve tartó folyamatát is fokozza az olajválság. A petrokémiai ipar nem megfelelő nyersanyagellátása és az áremelkedés miatt emelkednek a műanyagok, textiliák és egyéb szintetikus termékek árai.

Helyettük egyre növekvő mennyiségben az ipar természetes anyagokat — fa, fémek stb. — kénytelen felhasználni, amelyek ára messze meghaladja a műanyagokét. A legutóbbi statisztikákból egyértelműen megállapítható, hogy a vegyipar termelésének csökkenése árfehlajtó hatású és ezzel az inflációt erősíti. Stein, Nixon gazdasági főtanácsadója szerint az USA-ban a fűtőanyag drágulása miatt az előrebecsült 4,5 helyett 7,5 százalékos infláció várható idén. Hasonló a helyzet Nyugat-Európában is, ahol várhatóan nem sikerül megállítani az inflációs pörgést. Amennyiben a gazdasági növekedés a jövőben „eléri” a zéró szintet és az inflációval párosul — márpedig a jelek erre mutatnak — bekövetkezhet a nyugati világ rettegett lidércálma, a stagfláció.

A nagyarányú áremelkedéseket, valamint az olajválsággal kapcsolatos egyéb többletkiadásokat a tőkés kormányok elsősorban a dolgozó rétegekre hárítják át. A nyugat-európai vagy amerikai munkás az energiaválság hatásait nemcsak a benzinkorlátozásnál vagy az élelmiszer- és egyéb árak emelkedésekor érzi.

Az olajválság sújtotta ágazatok közül érdemes kiemelni a légi közlekedést, hiszen itt történtek a legdrasztikusabb intézkedések. A légitársaságok tartalékolják az üzemanyagot, ezért kénytelenek korlátozásokat bevezetni. Az amerikai légitársaságok az idén

950 000 (!) járatot szüntetnek meg. Mindezt az indokolja, hogy januártól 15 százalékkal csökken a repülőgépek üzemanyag-fejadagja. A holland KLM bejelentette, hogy ritkítja utasszállító járatait és a charterutasokat is menetrendszerű gépeken szállítja. Nem vásárol újabb gépeket az Air France és ritkítja járatait a bizonytalan ke-rozinellátás miatt. A három északi ország légitársasága, a SAS is közölte, hogy januárban 25 százalékkal csökkenti járatai számát. Január 1-én a repülőgépjegyek árát 6 százalékkal emelték a nemzetközi szövetséghez tartozó légitársaságok (IATA).

Visszaeséssel számolhatnak a repülőgépgyárak is, mert a légitársaságok a bizonytalan üzemanyaghelyzet miatt sorra mondják le korábbi rendeléseiket. (A légi járatok számának csökkenését követve a turistaforgalomra berendezkedett egzotikus országok is megérik, mert elsősorban az oda induló járatok számát csökkentették. Bahama, Haiti és a többi turistaparadicsom nehéz évek néz elébe.)

A légi közlekedéshez hasonlóan a tengerhajózás is gondokkal küzd. Akadozik az áruszállítás, a hajók napokat rostokolnak tétlenül a kikötőkben az üzemanyaghiány miatt. Nemcsak a nyersanyag-szállítmányok, hanem az élelmiszer-rakományok is késnek, ami bizony sok esetben nehézséget okoz, főleg a fejlődő országok élelmiszer-ellátásában. Renezánszakra számtalanak viszont az utasszállító tengerhajózási társaságok, hiszen az idegenforgalmi irodák a bizonytalan légi közlekedés és a bérjáratok (charterek) csökkenése miatt inkább tengeri utakat ajánlanak.

Kutatási láz

A tőkés világot fenyegető energiaválság és nem csupán a jelenlegi olajellátási nehézségek egy másik csápjá a környezetvédelemmel kapcsolatos. Az elmúlt években sok intézkedés született, sok milliárd dolláros terveket dolgoztak ki és fogadtak el a környezet tisztaságának védelme, illetve megóvása érdekében. Most úgy tűnik, az intézkedések végrehajtásának jelentős része veszélyben van.

Mivel a világ szénkészletei több évszázadra elegendőek, a rossz gazdasági hatékonyság és a magas termelési költségek ellenére egy-más után nyitják meg a korábban

bezárt szénbányákat szerte a világon, és egyre több országban rendezkednek be ismét a széntüzelésre. (Jackson amerikai szenátor javasolta a kongresszusnak, hogy az olaj- vagy gázüzemre átalakított erőműveket a lehetőségek szerint vissza kell állítani széntüzelésre.)

Nagy-Britanniában, az NSZK-ban, az Egyesült Államokban és egy sor más országban ismét termelnek az elhagyott szénbányák, mert a „saját szénünk legalább biztos”. A széntüzelésre való áttérés ugyanakkor fokozza a környezet szennyeződését és mivel engedélyezték a nagyobb kéntartalmú kőolaj feldolgozását, a levegő szennyezettsége várhatóan emelkedni fog. Mivel az amerikai vállalatok nem tudnak elegendő alacsony kéntartalmú kőolajra szert tenni, a környezetvédelmi hivatal most a levegő tisztaságáról szóló 1970. évi törvény levégőminősítési normáinak megváltoztatását tervezi.

Washingtonban olyan hírek keringenek, hogy az energiaválságra való tekintettel a kormány hatályon kívül helyezi a környezetvédelemről szóló törvény egyes rendelkezéseit. (Hogy a környezetvédelmet most mennyire háttérbe szorítja az energiaválság, azt jól jellemzi, hogy az amerikai szenátus jóváhagyta az alaskai kőolajvezeték építésének azonnali megkezdését és az építést mentesítette mindenfajta környezetvédelmi előírás alól.)

A várhatóan több évtizedig elhúzódó energiaválság kényszeríti a tőkésországok gazdasági vezetőit, hogy meggyorsítsák az energiahordozók feltárását. Különösen nagy ütemben folyik a tengerparti olaj- és kőolajkincsek kutatása. A szeizmikus mérések arról tanúskodnak, hogy Dél-Vietnam, Malajzia és Ausztrália partjai előtt hatalmasul gazdag olajmezők terülnek el a tengerfenéken, szakemberek véleménye szerint itt lesz a „második” Északi-tenger.

A jelenlegi kutatási láz elsősorban a kőolajtermelő berendezéseket gyártó iparágak kedvez, ugyanis soha annyi fűróberendezést nem adtak el, mint manapság. Az energiahiány előtérbe állított más energiahordozókat is. A jövő feltétlenül az atomenergiaé, de ezen a területen jelenleg még olyan elmaradás tapasztalható, hogy az atom, mint energiaforrás csak a 90-es években játszhat számottevő szerepet. Jelenleg a világ energiatermelésének mindössze 3 százaléka nukleáris energia.

a tervek szerint ez a hányad 1990-re eléri a 30–40 százalékot. Ez még egyelőre elég távoli jövő, de az alapokat most kell megteremtteni.

A nyugati országokban nap mint nap hangzanak el nyilatkozatok, amelyek az atomerőművek építésének meggyorsítását sürgetik. Nixon legutóbbi energiaüzenetében hangsúlyozta, hogy az atomerőműveket ezentúl nem 10, hanem 6 év alatt kell felépíteni. Mindez persze csillagászati magasságú összegeket igényel, mert az atomerőmű-építés a világ egyik legköltségesebb vállalkozása. Az Egyesült Államokban jelenleg 36 atomerőmű működik és 60 újabb áll építés alatt. A Közös Piac is felhívást bocsátott ki az atomkórhok építésének meggyorsítására. Nyugat-Európában e téren különösen nagy a lemaradás és most mindent igyekeznek elkövetni, hogy a hiányt pótolják. Az NSZK például egyszerre 28 erőmű építésébe fogott, egyenként 1200 megawatt kapacitással. Van is mit pótolni, mert az NSZK teljes energiafelhasználásának mindössze 0,9 százaléka származik atomenergiából. Nagy-Britanniában ez az arány 1,4, Olaszországban pedig 0,3 százalék. Sokat fog segíteni az energiahelyzetet az újfajta eljárás, az úgynevezett gyorsneveztesztű reaktor, de ez a típus csak 1990 körül kerül teljesen kifejlesztésre.

Víz, szén, nap

A szén és az olajpala hidrogenizálása és szintetizálása viszont 1985-re megoldódik. Az atomenergia tehát rövid távon nem nyújt megoldást az energiagondokra és minden valószínűség szerint az évszázad végéig a kőolaj marad a legfontosabb energiaforrás. Az elkövetkező években tovább növekszik a vízi energia és az új kísérletek következtében a napenergia jelentősége a világ energiamegteremtésében.

Ma még nem lehet pontos képet kapni a tőkés világot fenyegető energiaválság rövid távú áthidalásának lehetőségeiről. Az arab olajszállítások csökkenése majd a rendkívüli áremelés azonban ráébresztette a tőkésországokat, hogy a korábbi kényelmes állapot (a kitermelés máshol folyik, mint az ipari fejlődés) továbbra nem tartható fenn, hanem mozgósítani kell anyagi és szellemi erőforrásaikat az energiaellátás érdekében.

GONDA GYÖRGY—
LÓRINCZE PÉTER

A fehér négyszög

Lisszabon, Salisbury, Pretoria

Bantusztáni hadgyakorlat

A fehér négyszög mértanilag szabálytalan alakulat — politikailag annál világosabban körülhatárolható. Afrika déli részén állnak még a kolonializmus bástyái, noha az idő múlása, a világ és a fekete kontinens változásai alaposan kikezdték azokat. Am a portugál gyarmatok, Angola és Mozambik, valamint a fajgyűlölő telepess rendszerek, Dél-Afrika és Rhodesia heves utóvédharcokat folytatnak a történelem kéréllhetetlen ítélete ellen. Tulajdonképpen ötszögről van szó, hiszen Lisszabon „tengerentúli tartományként” kezeli azt az afrikai területet is, ahol nemrég kikiáltották Bissau-Guineát, a világ legfiatalabb köztársaságát.

Afrika déli végein tehát megállni látszik az idő. Egy viszonylag tömör áttekintés is bizonyítja azonban, hogy ez még sincs így: a sokszor mozdulatlanak tűnő felszín alatt jelentős mozgások indultak meg és vannak folyamatban.

Cabora Bassa körül

Portugália mindhárom afrikai gyarmatán véres háború folyik: az expedíciós hadseregek a terror és a népiirtás minden eszközét igénybe véve próbálják feltartóztatni a nemzeti felszabadítási mozgalmakat. Mozambikban a FRELIMO, az ország felszabadítási frontja a kilenc megye közül ötben tevékeny hadműveleteket folytat. Az ország területének mintegy negyedét ellenőrzi, ezek lakosságát egymillióra becsülik. Különösen fontos csatater a hatalmas Cabora Bassa-i duzzasztógát és vízi erőmű komplexumnak a környéke. A nyugati vállalkozások pénzügyi támogatásával épülő objektumtól a portugálok nemcsak gazdasági előnyöket várnak, de úgy számolnak, hogy a létrejövő mesterséges vízmedencék elszigetelhetik majd a partizánalakulatokat. A felszabadító erők egyik fő harci célkitűzése most az, hogy elvágják a vasutat és a műutat, amely az egyetlen összeköttetés Rhodesia és a mozambiki Beira kikötője között. Ez az út keresztül vezet egyébként a gátépítkezések helyén is.

Angolában öt arcvonalon folyik a partizánháború, az ország tizenöt közigazgatási egysége közül kilencnek területén állandósultak a fegyveres összeütközések. A felszabadított területek elérik a 400 000 négyzetkilométert, az ország egyharmadát. Igaz, viszonylag gyéren lakott vidékekről van szó, az itt élő lakosság száma félmillió körül mozog. Az angolai felszabadítási harcok sokáig visszavetette a belső széthúzás. 1972 decemberében a két versengő, ön-

álló fegyveres erőkkel rendelkező nemzeti mozgalom együttműködési megállapodást írt alá. Az angolai Népi Felszabadító Mozgalom (MPLA), illetve az angolai Nemzeti Felszabadítási Front (FLNA) egyesítette erőit. Megalakult a Legfelsőbb Felszabadítási Tanács, amelynek elnöke Holden Roberto, alelnöke Agostinho Neto lett, s ideiglenes székhelyül a Zaire Köztársaságnak az angolai határvidékhez közel eső egyik helységét jelölték ki. Létrehoztak egy politikai tanácsot is, valamint megalakult az egyesített katonai parancsnokság, amely természetesen magának Angolának felszabadított területein működik.

A felszabadulás folyamata legteljesebben Bissau-Guineában bontakozott ki, ahol a szeptemberben összehívott népi gyűlés, Madina do Boé városban, kikiáltotta a köztársaságot. A fiatal nemzeti államot eddig több mint hatvan ország ismerte el. Bissau-Guinea első magas szintű delegációja a Szovjetunióban tett hivatalos látogatást, Luis Cabral köztársasági elnök vezetésével. Az Egyesült Nemzetek Szervezetében a tagállamok túlnyomó többsége ugyan csak jóváhagyólag tudomásul vette a bissau-guineai bejelentést, annál inkább, mivel a világszervezet már 1960-ban többségi határozatot hozott erre vonatkozólag.

A szemtanúk sorában legutóbb Justin Mendy, a Reuter tudósítója is körutazást tett a köztársaság felszabadított területein. Tudósításában hírt adott róla, hogy mindenütt sikeresen működnek a tabancas-nak nevezett helyi közigazgatási szervek; 170 iskolában, 350 afrikai tanító, 16 000 diákot oktat. Mintegy hatszázan különböző ösztöndíjjakkal közép- és felsőfokú tanulmányokat végeznek az európai országokban. Feljegyezték, hogy a közellátást „népüzletek” biztosítják, s a környező független afrikai országokkal bizonyos külkereskedelmi árucserre is lebonyolódik.

A tengeren túl

A viharfelhők tehát sokasodnak, de a hivatalos Portugália egyelőre nem akar ezekről tudomást venni. Az expedíciós seregek létszáma meghaladta a kétszázézetet, a katonai kiadások három év alatt négy milliárd escudóval növekedtek, s ma már a költségvetés 44-46 százalékát emésztik fel.

Lisszabon válsághangulatát tükrözi azonban, hogy az 1973. esztendőtti kezdve bizonyos alkotmányjogi változásokat hajtott végre birodalmában. Hivatalosan továbbra is „tengerentúli tartományokként” tartja nyilván gyarmatait, de az okmányokban már az „állam” kifejezés is előfordul. A helyi közigazgatási szerveket pedig állami parlamenteknek ne-

MOZAMBIK: PARTIZÁNVAĐÁSOK

Portugália nincs teljesen egyedül

vezik. A kényszerű módosítások mögött olyan elképzelések húzódnak meg, hogy nagyobb befolyást engednek a helyi telepéseknek, ugyanakkor a harcok terheinek fokozott vállalására ösztönzik őket. Az átköltözőknek Lisszabon különleges kedvezményeket ígér, így az Észak-Mozambikban letelepülő háromszáz hektár földet kap, házat juttatnak számára, s tízezer dollárnak megfelelő kölcsönben részesül. A vonzó feltételek ellenére alig volt jelentkező, a kikötések között ugyanis szerepel egy pont: a telepések új otthonát a „nem szilárdan pacifikált” övezetben teremtik meg. A jelek szerint a szegénységben tengődő portugálok sem vonzza, hogy az afrikai csatatereken kapjanak birtokot...

A háború költségeinek eddig mintegy húsz százalékát fedették helyi forrásokból, 1974-től kezdve ezt a hozzájárulást legalább harminc százalékra akarják felelelni. Mozambik és Angola bruttó társadalmi termékéből nemsokára az eddigi összegek háromszorosa menne majd végső fokon a hadviselés céljaira. Vannak olyan telepesek vezetői, akik az anyaországot bírálják, s egy Rhodesiához vagy Dél-Afrikához hasonló rezsimek kiépítésére törekzenek. Ma már a néhai diktátor, Salazar ellen is heves kirohanások hallhatók, utólagosan szemére vetik, hogy uralkodásának négy évtizede alatt egyetlenegyszer sem látogatott el Afrikába. Az ellentétek jeleként értékeli, hogy rövid egymásutánban két ismert portugál katonai vezetőt váltottak le befolyásos posztjáról. Felmentették Antonio de Spínola tábornokot, Guinea kormányzóját, aki azzal szeretne volna ellensúlyozni a szabadságharc sikereit, hogy szociális reformokat valósít meg, és a „szívek meghódítását” hirdeti. Menezteték azonban a mozambiki főparancsnokot, Kaulza de Arriagát is, aki viszont a legkeményebb eszközökkel próbált fellépni. Katonái hajtották végre annak idején a hírhedt váltó viryamui vérengzést. A tábornok, aki elnézően mosolygott, amikor beosztottai „portugál De Gaulle”-ként emlegették, maga sem tagadta, hogy politikai ambíciókat is táplál. A nagy krízisen belül így bontakozott ki a további válságok valószínű sorozata.

A portugál álláspont mind nehezebben tartható a nemzetközi porondon. Az ENSZ közgyűlése december közepén 94 szavazattal 14 ellenében, 21 tartózkodás mellett kinyilvánította, hogy Portugália küldte többé nem szerepelhet Angola, Mozambik és Bissau-Guinea képviselőiben. Magát a portugál mandátumot tehát nem vonták kétségbe, de Lisszabon diplomatái ezentúl csupán az Ibériai-félszigeten elhelyezkedő európai országok küldöttéiként szerepelhetnek a világszervezetben. Még egy lényeges ENSZ-határozat: öt tagból álló ténymegállapító bizottságot létesítettek a gyarmatosítók mozambiki kegyetlenkedéseinek kivizsgálására. E testületben Honduras, Írország, Madagaszkár és Nepal mellett a világszervezetbe nemrég felvett Német Demokratikus Köztársaság is részt vesz. Ennél a szavazásnál 109-en adtak le igenlő voksot és csupán négyen (Portugália, Spanyolország, Dél-Afrika és az Egyesült Államok) elleneztek a határozatot.

Légihid a szigeteken

A növekvő elszigeteltség közepette Portugália azért nincs teljesen egyedül. A világsajtó ügy értékeli, hogy Lisszabon mindezekelőtt Washington tevékeny segítségére számíthat, s ez bizonyos mértékben változásokat jelent az amerikai magatartásban. A hatvanas évtized derekától kezdve az Egyesült Államok csökkentette a Portugáliának nyújtott nyílt támogatást, elsősorban taktikai okokból, hogy ne haragítsa magára az afrikai államokat. Az 1973 októberi közel-keleti válság idején azonban jelentős eltolódás következett be. Washington szövetségei nem lelkesedtek azért, hogy a riadókészültségbe helyezett amerikai csapatok az Izraelbe irányított fegyverszállítások légihidját területükön keresztül bonyolítsák le, s az Egyesült Államoknak komoly gondokat okozott az utánpótlás biztosítása. Az egyetlen kivétel Portugália volt, s az azori csoporthoz tartozó Terceira szigetén a lajesi légitámaszpont biztosította az áthidaló megoldást. (Idézet a Financial Times cikkéből: „Az amerikai szövegírók a közel-keleti háború előtt lekicsinyelték e támaszpont jelentőségét, és arra céloztak, hogy tulajdonképpen nem sokat ér. Tekintve, hogy a konfliktus során minden más ajtó zárva maradt, Lajes gyakorlatilag egyik napról a másikra létfontosságú lett a fegyverutánpótlások lebonyolítása szempontjából. E támaszpont nélkül Izrael nem kaphatta volna meg a számára oly szükséges szállítmányokat.”) Lisszabon természetesen sietve benyújtotta a számlát, s Rui Patrício külügyminiszter már ebben a szellemben tanácskozott a lisszaboni villámlátogatásra érkező Kissingerrel. A nyugati sajtó azt is tudni vélte, hogy Portugália biztosítékot kapott: amennyiben Bissau-Guinea függetlensége, valamint esetleges ENSZ-felvétele a Biztonsági Tanács elé kerülne, Washington vétőjogával élne, megakadályozná az érdemi döntéseket.

A sors furcsa iróniája, hogy a portugál gyarmatosítás még egy vonatkozásban biztos hátvédet tudhat maga mögött. Macaóról van szó, a kínai területen elhelyezkedő portugál gyarmatról, ahol a tudósítók szemtanúsága szerint a hivatalokban Mao Ce-tung és Thomas portugál elnök arcképei láthatók. Az épületek falán pedig a maoista plakátok mellett a portugál gyarmati hadsereg

Wall Street 11. A Wall és Broad utca sarkán van az USA üzleti életének szimbóluma, vagyonok születésének és összeomlásának színhelye, a New York-i tőzsde. Nem az egyedüli ilyen intézmény a világon, ám mindig a figyelem középpontjában van, mint a tőkés világ pénzügyi életének fontos barométere. A Wall Street alig több mint 500 méter hosszúságban köti össze a Broadwayt az East Riverrel. Az 500 méteren azonban a pénzügyi és üzleti világ oly mértékben koncentrálódott, hogy az utcanév szimbólummá vált.

A New York-i tőzsde egyébként egyidős az első amerikai államadóssággal. Megalapításának szükségessége akkor merül fel, amikor a függetlenségi háború befejeztével Adrian Hamilton pénzügyminiszter kibocsátotta az első államkölcsönt. 1792. május 17-én 24 kereskedő önkéntes társulásával megalakult a tőzsde, mely hivatalos, mai nevét — New York Stock Exchange — csak 1863-ban kapta. Az első időszakban a kereskedés úgy folyt, hogy a tőzsde elnöke kiáltotta a következő értékpapír nevét, majd megkezdődött a licitálás. A gyorsan fejlődő amerikai imperializmus megnövelte a tőzsde jelentőségét. 1866-ban már 1 milliónál több részvényt forgalmaztak naponta. (Összehasonlításképpen: 1974. október elsején 4 millió részvény cserélt gazdát egy óra alatt.) 1868-tól a tőzsdei tagságot el lehetett adni. (Jelenleg is ez a rendszer van érvényben.)

A tőzsde angol hivatalos nevében a „Stock” részvényt jelent. Persze nem akármely vállalat kerülhet be a híres Big Broadba — így nevezik a 31 méter széles, 56 méter hosszú és 24 méter magas termet, ahol a kereskedés folyik. Hogy felkerülhessen a „listára”, a vállalatnak legalább 1 millió dollár évi profitot kell rendelkeznie, évi jelentését rendszeresen köteles a részvényeseknek megküldeni, miután azt független revizorokkal megvizsgálta. A kibocsátandó értékpapírokat ezenkívül még az állami felügyeletet gyakorló Értékpapír és Tőzsde Bizottságnál külön kell regisztráltatni. (Ez a rendelkezés sok visszaélés forrása; nemrégiben egy híres jogipénzügyi tanácsadót fogtak perbe azzal a váddal, hogy nem regisztrált részvényeket adott zálogba.) A tőzsde követelményei nyilvánvalóan teljesíthetetlenek a kis vállalatok számára. Ezek részvényei „over-the-counter” — a „pult fölött” — cserélnek gazdát, ez az ügynöki irodák egymás közötti adásvételét jelenti.

A részvényes részvénye után osztalékot kap. Többfajta részvény létezik, a „preferált” és az „általános”. A preferált részvényt nem jár szavazati jog, az utána fizetendő osztalék független a vállalat eredményétől, előre meghatározott. A rendelkezések szerint az első dolog, amit az adózás után a vállalat köteles kifizetni, a preferált részvényekre eső osztalék. Elvileg így előfordulhat, hogy rossz időszakban az „általános” részvényekre már semmi sem jut.

A részvénynek van továbbá névértéke és ára. A részvényt pedig voltaképpen nem is az osztalék érdekli igazán, hanem a hozadék, az osztalék és az ár hányadosa. Ez mutatja meg ugyanis, hogy befektetése hány százalékát kapja vissza egy évben.

A tőkeéhes vállalat azonban nemcsak részvényt bocsát ki, mérlegelheti azt is, hogy kötvények segítségével jut pénzhez. A cél itt is ugyanaz: alacsony névértékű — legtöbbször 1000 dolláros — kötvények kibocsátásával a sok kis beruházó pénzéhez eljutni. A kötvénykibocsátás sem egyszerű do-

WALL STREET: SZÖVETSEGI EMLEKCSARNOK, WASHINGTON-SZOBOR
David Rockefeller bejelentette, hogy tévedtek

log. A vállalatnak itt is regisztrálnia kell értékpapírjait és potenciális vevők részére úgynevezett prospektusban kell leírni a cég pénzügyi helyzetét. A kötvényvásárlói lényegében hitelt nyújtanak a kibocsátónak. A kibocsátásról a jelentősebb lapokban hirdetés is megjelenik. Ha az ár 100 százalék vagy azt meghaladja, úgy a vállalat hirneve jó, a felajánlott kamat megfelelő. Ha ennél kevesebb, akkor úgy látszik, hogy a beruházók nem tartották a kamatot elég magasnak, engedni kellett, a kibocsátási ár elmaradt a névértéktől, így a tényleges hozadék — a kamat és az ár hányadosa — magasabb lett.

A kötvénytulajdonos persze nem mentes az adótól általában, a kamatok után jövedelemadó, a nyereséggel eladott kötvények után pedig tőkenyereség-adót fizet. (A helyi közigazgatás által kibocsátott értékpapírok kivételek; kamataik adómentesek.)

Mostanában rossz idők járnak a tőzsdére. Az infláció (Ford elnök ígérete szerint is megfékezése három esztendő vesz igénybe), az olajválság és a magas kamatok elkedvetlenítik az értékpapírok vásárlóit. Az elmúlt két évben, a New York Stock Exchange adatai szerint a részvénytulajdonosok száma 1,6 millióval csökkent. Sokan felszámolták részvényeiket és biztosabbnak tartott kincstárjegyekbe fektettek be vagy — más kapitalista országok kistökéseivel hasonlóan — antikvitásokat, régiségeket, aranyat, gyémántot, műtárgyakat vásároltak. A részvények árfolyama ugyanis az elmúlt években szinte állandóan esett. 1974. október 3-án a Dow Jones index (meghatározott részvények árfolyamának átlagos alakulását méri)

600 pont alá esett, aznap ugyanis, amikor délután 4 órakor a tőzsde bezárt, a mutató 587,61-en állt, a legalacsonyabb szinten 1962. október 29. óta. Az árfolyameséstől persze nemcsak a nagyvállalatok szenvedtek. Rövid idő alatt a pénzpiac például 3 milliárdról 2 milliárdra apasztotta a Ford-alapítvány aktíváinak értékét is.

Bár a részvénypiac manapság igazán nem éli fénykorát, mégis az ilyen „ínséges időkben” is — történnek az értékpapírral összefüggő, nagy port felverő esetek. Szeptember közepén a New York-i tőzsde vezetősége észrevette, hogy gyanúsán nagy az érdeklődés a Dictaphone cég részvényei iránt. Mivel gyanították, hogy az aktivitás mögött valakinek azon szándéka rejtőzik, hogy megfelelő számú részvényt megvételével csendben megszerezze a vállalatot, felfüggesztették a Dictaphone-részvények adásvételét.

Hamarosan kiderült, hogy az elektronikai cég átvételére a kanadai montreali Northern Electric pályázik. Nyilvánosan bejelentették — újságokban hirdetés formájában is közzétették —, hogy hajlandók megvenni a Dictaphone minden „általános” (tehát szavazásra jogosító) részvényét. Az összeg, amit ajánlottak, 12 dollár volt. Ez jócskán meghaladta a Dictaphone részvényeinek napi árfolyamát. Bár látszólag az ajánlat előnyösnek tűnt, az átvételre kizemelt USA-vállalat vezetősége mégis visszautasította azt. Sőt maga is hirdetést tett közzé, amelyben nemleges válasza szolgáltatta fel a részvényeseket. (Viselkedésüknek talán az lehet a magyarázata, hogy ellentétbe kerültek az új — leendő — gazdákkal, így nem számíthattak fényes jövőre.) Sőt,

500 méter

Osztalék

Magnavox

szeptember utolsó hétvégén 55 Dictaphone-alkalmazott mintegy 8000 részvényt hívott fel telefonon, hogy meggyőzze őket a Northern Electric ajánlatának előnytelen-ségéről. Hétfőn, kedden és szerdán pedig a Dictaphon-részvényeket birtokló ügynöki-alkuszi irodák kerültek megdolgozásra. A vállalat kampánya eredményesnek bizonyult, a Northern Electric igazgatótanácsa kénytelen volt ajánlatát visszavonni.

Egy másik „szenczióval” a világ harmadik legnagyobb bankja, a Rockefellerek érdekeltsége, a Chase Manhattan szolgált. David Rockefeller, a bank elnöke október 2-án bejelentette, hogy „tévedésből” 34 millió dollárral túlértékeltek a pénzintézet kezében levő értékpapírokat. A felelős alelnök lemondott, a hibát kijavították. Rockefeller további ellenőrző módszerek bevezetését ígérte, a bank profitja pedig 15 millióval csökkent.

A következő, már szinte mindennapi eset a részvénytől való csalás. Október elején az Értékpapír és Tőzsde Bizottság vádat emelt a North American Philips Corporation három alkalmazottja ellen, akik állítólag Magnavox-részvényeket vásároltak, tudván, hogy a North American Philips hamarosan bejelenti vételi szándékát a Magnavox-részvényekre és akkor azok árfolyama emelkedni fog. Nem csalódtak. Augusztus 21-én még csak 4 dollárt adtak egy Magnavox-részvényért, szeptember elejére — augusztus 28-án tették közzé a Philips ajánlatát — az árfolyam megduplázódott.

A tőzsde 1366 tagja közül sokan kénytelenek voltak kiegészítő tevékenységet, „melléküzemagat” is folytatni; többen kezdtek el foglalkozni biztosítással, s üzleteltek az árutőzsdén. A nyilvánosan megszólaltatott alkuszok azonban bizakodók, valamennyiük szerint nemsokára minden jóra fordul, a tőzsde visszanyeri régi fényét.

GONDA GYÖRGY—
LÖRINCZE PÉTER

DIPLOMÁCIA

A X. századi Kijev központtal rendelkező Oroszország kapcsolatai a szomszédos államokkal fennmaradt szerződéseinek szövege alapján világosan megállapíthatók. Több ilyen ekkori szerződészöveg aláírójaként az orosz állam vezetői, a hercegek szerepelnek. Oleg (911), Igor (941) és Szujaatoszlav (971) kötött megállapodásokat a görögökkel, de a bizánciakkal, bulgárokkal és másokkal is hoztak létre hasonló dokumentumokat.

Ezeknek a szerződéseknél figyelmes elemzése nemzetközi vonatkozásaiakon túlmenően sok mindent elmond a Rurikovicsok birodalmáról, életéről, rendjéről. Az írásos dokumentumok többségét egyébként nemcsak a mindenkori államfő, „Oroszország nagy hercege” nevében kötötték, hanem „valamennyi nagyherceg” nevében, akik az előbbi „keze alá voltak helyezve”,

azaz a vazallusok nevében is. Egy 945-ben kötött szerződés például részletesen felsorolta azokat, akik orosz részről érdekelt felek voltak, valamint azok megbízottait. Ez utóbbiak sorában található Igor herceg több megbízottja, külön felesége, Olga követei, akik fiát, Szujaatoszlavot is képviselték, valamint más rokonok és valamennyi herceg — köztük két asszony — közös követei.

A fennmaradt szerződések többsége a háborúskodásnak vetett véget és „kölcsonós szerepet” mondott ki az érdekelt felek között. Akadnak természetesen más tárgykörökkel foglalkozó megállapodások is: az egyik például lehetővé tette, hogy Bizánc oroszokat szolgálatába vegyen, a másik pedig az Oroszország és Görögország közötti katonai kötelezettségeket határozta meg.

Súlyponteltolódások

Előtérben a közgyűlés szerepe

Tagállamok megoszlásváltozása

Harminc éve, még a második világháború tombolása idején Dumbarton Oaksban látták hozzá az Egyesült Nemzetek, hogy a csődöt mondott Népszövetség helyébe egy új nemzetközi szervezetet teremtsenek. Akkor csak az alapelveket állapították meg s csupán a következő évben, San Franciscóban került sor az alapokmány végleges megalkotására.

Az eltelt három évtized egyre inkább időszerűvé teszi a kérdést: vajon ugyanaz-e most az ENSZ, mint aminek annak idején „alapító atyái” szánták? Ha nem —, mi változott? A témával könyvtárra menő irodalom foglalkozik, teljességre nem törekedhetünk hát — néhány kérdést azonban fel kell vetni.

Alapokmány-szellem

Az ENSZ alapítói annak idején Dumbarton Oaksban mindenekelőtt a Népszövetség gyakorlati csődjéből, valamint a második világháború borzalmaiból indultak ki. Elsősorban a „Soha többé fasisztust! Soha többé háborút!” eszmék, valamint a kudarcot vallott korábbi szervezet hiányosságai lebegtek szemük előtt. Az alapokmány bevezetését így kezdték: „elhatároztuk, hogy megmentjük a jövő nemzedékét a háború borzalmaitól, amelyek életünk folyamán kétszer zúdítottak kimondhatatlan szenvedést az emberiségre”. Az alapokmány az ENSZ céljai között elsőként emelte ki a nemzetközi béke és biztonság fenntartását, hathatós együttes intézkedésekkel a békét fenyegető cselekmények megelőzésére és megszüntetésére. A gyors és hathatós cselekvés biztosítása érdekében a fő felelősséget nem a szervezet összes tagját magában foglaló közgyűlésre, hanem az akkor tizenegy — később tizenöt — tagot számláló Biztonsági Tanácsra ruházták, melyben állandó helyet kapott az öt győztes nagyhatalom (Szovjetunió, Egyesült Államok, Franciaország, Nagy-Britannia és Kína). Kimondták azt is, hogy a közgyűlés csak ajánlásokat tehet, a Biztonsági Tanács viszont határozatokat hoz, melyeket az ENSZ minden tagjának el kell fogadnia és végre kell hajtania.

Kétségtelennek látszik tehát, hogy maga az alapokmány az ENSZ gyakorlati működésének súlypontját a Biztonsági Tanácsra helyezte. Ennek megfelelően az első években ténylegesen is a Biztonsági Tanács állt reflektorfényben mindaddig, míg ki nem derült, hogy a nagyhatalmak egyetértésének hidegháborús megrendülése folytán a Biztonsági Tanács éppen a legkielezettebb helyzetek-

döntésekből való kikapcsolását célozta. Am a politikai körülmények és erőviszonyok a következő években gyökeresen megváltoztak és így az a helyzet állt elő, hogy az említett határozat hatásában teljesen visszajára fordult. Egyre gyakrabban történt meg, hogy imperialista békebontások vagy beavatkozások ügye (például az 1956. évi szuezi angol-francia agresszió, az 1958. évi amerikai beavatkozás Libanonban, az 1960. évi belga beavatkozás Kongóban) éppen a Szovjetunió kezdeményezésére vagy legalábbis hallgatólagos hozzájárulásával került a Biztonsági Tanácstól a nemzetközi köz-

pen a fontos kérdésekben nekik nem tetsző határozatok meghozatalát. Az USA tehát elvesztette korábban gyakorolt ellenőrzését a többség felett, az „el nem kötelezett országok” súlya pedig az ENSZ döntési mechanizmusában hatalmas mértékben megnövekedett. Ez a folyamat 1974-re csak folytatódott, amikor a tagállamok száma 138-ra szaporodott.

Az ENSZ keretén belül a közgyűlés szerepét minden korábbi határozattól függetlenül is feltartóztatatlannal megnövelték mindazok az új problémák, melyek a tudományos-technikai fejlődésével álltak elő.

PUJA FRIGYES KÜLÖGYMINISZTER BESZÉL AZ ENSZ-KÖZGYŰLÉSEN, AZ ELNÖKI ASZTALNÁL WALDHEIM FŐTITKÁR
A közgyűlés jelentőségét maga az objektív fejlődés sokszorozta meg

ben egyáltalában nem tud érvényes (minden állandó tagjának pozitív szavazatát magában foglaló) döntéseket hozni.

Változások kora

Ez az újból és újból felbukkanó akadály 1950-ben arra indította az Egyesült Államokat, hogy az akkoriban még befolyása alatt álló szavazógépezet segítségével elfogadtassa a közgyűléssel a „Uniting for Peace” („Egyesülés a békéért”) hangzatos címet viselő határozatot és ezzel megkísérelje a Biztonsági Tanács jogkörének legalább részleges átruházását a közgyűlésre. A határozat kimondta, hogy ha a Biztonsági Tanács állandó tagjai egyhangúságának hiánya miatt „nem gyakorolja a nemzetközi béke és biztonság fenntartásával kapcsolatos elsődleges felelősséget”, akkor az ügyet a közgyűlésnek kell azonnal megvizsgálnia és megfelelő ajánlásokat tennie kollektív rendszabályokra. Ebből a célból szükség esetén a közgyűlést azonnali, rendkívüli ülésszakra kell összehívni.

Ez a határozat a maga meghozatalának idejében — az akkor még engedelmesen működő közgyűlési szavazógépezet segítségével — a Biztonsági Tanács kizárólagos hatáskörének csorbítását és a Szovjetuniókat az érdemi

vélemény szélesebb fórumát jelentő közgyűléshez.

Tudni kell viszont, hogy az alapokmány értelmében „fontos kérdésekben” a közgyűlésnek a jelenlévő tagok kétharmados többségével kell hoznia határozatait. Döntő jelentősége volt tehát annak a folyamatnak, mely az ENSZ tagjainak számában és összetételében az évek során végbement. Eredetileg az ENSZ-nek csupán 51 tagja volt és ezek közé nem tartozott egyetlen olyan állam sem, mely a második világháborúban a vesztesek oldalán állt. Az ENSZ kapuinak kitérása az újabb tagok előtt tulajdonképpen csak 1955-ben kezdődött. (Ekkor vették fel Magyarországot is.) Még nagyobb jelentőségű állomás volt a létszám és összetétel szempontjából az 1960-as év.

Százharmincyolc tag

Ekkor egész sor volt gyarmati ország nyerte el függetlenségét és vált az ENSZ tagjává. A tagállamok 1970. évi megoszlása: az ENSZ-nek már 127 tagja volt és e számból 40 ország tartozott az afrikai, 27 az ázsiai, 23 pedig a latin-amerikai csoporthoz. Összefogásuk esetén tehát már egyedül az afrikai és ázsiai államok (összevéve 67) meg tudták akadályozni a közgyűlésben a kétharmados többség kialakulását és ezzel ép-

Figyelembe kell vennünk, hogy az alapokmány aláírása még a hirosimai atombomba ledobása előtt hat héttel, az úrkorszak kezdete előtt pedig tizenkét évvel történt. Az alapokmány megalkotása idején tehát még aligha gondolhatott bárki is például atomkorra, világháború-tesztelésre, környezetszennyezésre, demográfiai robbanásra, élelmezési és energiaválságra. Ehhez képest az ENSZ már megalakulása után, működése közben került szembe az emberiség új korszakának teljesen újszerű átfogó problémáival. Ezeknek az univerzális problémáknak megoldását pedig meg sem kísérelheti a 15 tagú Biztonsági Tanács, hanem csak a tagállamok teljes együttesét magában foglaló közgyűlés.

A közgyűlés jelentőségét tehát maga az objektív fejlődés sokszorozta meg, nem volt ehhez szükség az alapokmány semmiféle módosítására. Jellemző példa erre, hogy a világháború békés használatának alapelveit első ízben 1963-ban egy közgyűlési deklaráció határozta meg és az óceánok mélyén levő természeti kincsek kiaknázásának horderejére is közgyűlési határozatok mutattak rá 1968-ban, majd 1969-ben. Közelebbi példa: éppen ebben az évben, 1974 tavaszán zajlott le az a rendkívüli közgyűlés, mely az el nem kötelezett országok kezdeményezésére foglalkozott a világgazdaság új rendszerének kialakításával.

DR. HERCZEG ISTVÁN

Olajdollár

„Amerika kiárusítása?”

tesítésére vagy cégfelvásárlásra eddig még nem került sor. (Érdeemes megjegyezni, hogy jelenleg 1300 üzem van külföldi kézen az USA-ban, mintegy egymillió dolgozóval.)

Valószínűleg nem várat sokáig magára az arab működő tőke megjelenése sem. Felmerült az a kérdés — írja a Fortune —, hogyan alkalmazkodhat az amerikai gazdasági élet a várható tőkeáramláshoz egyrészt anélkül, hogy a nemzetbiztonsági szempontból fontosnak tartott iparágak kikerülnének az amerikai ellenőrzés alól, másrészt olyan intézkedések nélkül, amelyek kihívnák a megtorlást a külföldön működő amerikai vállalatok ellen. A kérdés első felére nem nehéz választ adni: szövetségi törvény tiltja a külföldieknek, hogy a belföldi szállítás, az elektromos távközlés, az atom- és vízi energia, bányászat és a belföldi légi szállítás területén működő vállalatokat ellenőrizzenek. Sokkal bonyolultabb a megtorlás elkerülésének kérdése.

Amennyiben az amerikai hatóságok törvénytelenül megtagdnák az arab országok befektetőitől, illetve részvényvásárlóitól a tulajdonjog megadását, nem elképzelhetetlen, hogy ezek az országok valamilyenfajta gazdasági megtorlással élnek a területükön működő amerikai tőkével vagy érdekeltiségekkel szemben.

Néhány vezető amerikai közigazdaság már megkondgatta a veszharangot, mondván, „kiárusítják Amerikát”. Erről természetesen nincs szó, az viszont elkerülhetetlen, hogy a felgyülemlett petrodollárok egy része az USA-ban kerüljön befektetésre, hogy tovább növelje a befektetők vagyonát. A petrodollár-sakk tehát megkezdődött. A játszma igen sok bizonytalansági tényezőt hord magában. Úgy tűnik, a tőkés pénzés üzleti körökben tapasztalható sokkhatás még a nyitólépések megtétele után is jó ideig fennmarad.

GONDA GYÖRGY —
LÖRINCZE PÉTER

NYUGATNÉMET KARIKATÚRA AZ OLAJMILLIÁRDOK HATÁSÁRÓL
Fejtetőre álltak a nemzetközi tőzsdék, megindult a spekuláció

Szinte percek alatt bejárta a világot az a hír, melyet egy októberi hét végén röppentettek Londonból világgá: arab államok konzorciuma tárgyal az amerikai elektronikai óriás, az IBM felvásárlásáról. Mindössze néhány órára volt szükség, hogy az óceán túlsó partjáról megérkezzék a cáfolat — a hír hétvégi kacsanak bizonyult. A nemzetközi erőviszonyokban gazdasági vonalon bekövetkező változásokra azonban sem jellemző jobban, minthogy a hír és a cáfolat között eltelt rövid idő alatt fejtetőre álltak a nemzetközi tőzsdék, megindult a spekuláció gépezete. A „tőzsei bomba” azért tűnt hitelesnek, mert ma már senki nem csodálkozna azon, ha az olajgazdag arab országok megvásárolnák a 26 milliárd dollár értékű IBM-részvényeket. Elméletileg, sőt gyakorlatilag elszánhatnák magukat ilyen lépésre, hiszen idej olajbevitelük várhatóan 60–80 milliárd dollár között lesz.

Két évvel ezelőtt még a legkisebb riadalmat sem váltotta volna ki a londoni hír. Azóta viszont nagyot változott a helyzet a világ-gazdaságban. Az 1973 októberi közel-keleti háború után megindult olajválságnak ma már „csak” egy maradványa van: továbbra is soha nem látott magas szinten van az olajár. Míg egyik oldalon a felhasználó országok olajszámlája csillagászati magasságokat ér el, a másik oldalon — az olajtermelő és -exportáló országokban — halmozódnak a dollármilliárdok, az úgynevezett petrodollárok. Becslések szerint az olajtermelő arab országok a tavalyi 23 milliárd dolláros bevételeiket 1974 végére legkevesebb megháromszorozzák. Ha a mai magas olajárak maradnak — márpedig jelentősebb csökkenésre nincs kilátás — 1985-re 800 milliárd dollárt is elérhetnek a halmozott olajjüvedelmek.

Mivel az olajtermelő arab országok még mindig az iparosítás küszöbén állnak, bevételeik — különböző becslések szerint — 20–40 százalékát fordítják majd a hazai gazdaság bővítésére, a tömegek életszínvonalának emelésére. Mi lesz a „felesleges” petrodollárok sorsa? Az olajgazdag országok a felgyülemlett pénztömeg egy viszonylag kis részét a fejlődő, legszegényebb államok segítségére fordítják majd. Nyilván tovább tart a fegyverkezési „divat” is. (A nyugatnémet Wirtschaftswoche erről így ír: „Az olajmilliárdok megindultak visszafelé, mindenekelőtt a fegyverüzletbe. A július elejével megindult új pénzügyi évben újabb lendületet kapott az amerikai fegyverüzlet a közolajtermelő országok zsíros megrendeléseivel. A vevők élén Irán áll, haderői korszerűsítésére tavaly 10,68 milliárd márkát költött.”)

A petrodollárok legnagyobb része a nemzetközi pénzpiacra kerül. A milliárdokat elsősorban angol, amerikai és svájci bankokban helyezik el, főleg rövid lejáratra. A pénz tehát további pénzeket szül. A nemzetközi pénzügyi világ számára egyelőre megoldatlan problémát jelent az arab olajvagon sorsa és visszaáramoltatása a bankvilágból az áruk világába. A Világbank és más tekintélyes nemzetközi intézmények lázasan dolgoznak, hogy mielőbb mindenki számára elfogadható megoldást találjanak. A gyors megoldás azért is égető, mert az olajvagon tovább szaporodik és félt, hogy — ésszerű megoldás hiányában — már felborítja az amúgy is ingatag tőkés valutáris rendszert.

A jelek szerint az arab olajbevételek egy tekintélyes részét a

tulajdonosok külföldi tőkebefektetésre szánják. (Nemrégiben Irán megvásárolta a Krupp cég egyik óriásvállalata részvényeinek jelentős részét.) Igazi veszélyben azonban elsősorban az USA érezheti magát. Az Egyesült Államok mind ez ideig mintegy 100 milliárd dollár értékű külföldre irányuló tőkebefektetést eszközölt az elmúlt évtizedek során. Szerinte a világon megtalálhatók az amerikai érdekeltségek, különösen Nyugat-Európában, ahol van olyan iparág, amely 40–50 százalékban áll amerikai ellenőrzés alatt. Az NSZK-ban például a külföldi monopóliumok 40 százaléka amerikai, Olaszországban minden nyolcadik vállalat amerikai tulajdon, és sokkal magasabb ez az arány a fejlődő országokban.

A hatvanas években azonban megindult a külföldi tőke áramlása az USA felé. A nyugat-európai működő tőke sok vállalatot, bankot, ingatlant vett meg, illetve több száz vállalatnál részvény-többséghez jutott. Tavaly már csaknem 18 milliárd dollárnyi külföldi működő tőke volt az USA-ban, ami korábban elképzelhetetlen lett volna. Nyugat-Európa és Japán tovább folytatja tőke-offenzíváját — mintegy törlesztésképpen az 50-es évek amerikai tőkeözönéért, amikor amerikai tőkésék egyik napról a másikra több száz nyugat-európai és japán céget vásároltak fel.

Az NSZK például az amerikai vegyipart vette célba. A BASF, a Hoechst, a Bayer már több mint egymilliárd dollár értékű vegyipari terméket gyárt évente az USA-ban. Ez is jól példázza, hogy a külföldi tőke behatolásának nem az üzemelvasárlás az egyetlen

formája, hanem a gyáralapítás, leányvállalatok létrehozása is mindinkább terjed. A tőkebehatolás már annyira felgyorsult, hogy a Fortune című neves amerikai folyóirat egy cikkében fel is teszi a kérdést: „Kie lesz Amerika?”

Az idegen tőke beáramlása eddig nem keltett különösebb fel-tűnést, mert hozzájárult a konjunktúra élénkítéséhez és új munkaalkalmat is teremtett. Am ki-számitották: az idegen működő tőke jelenléte csak egy bizonyos pontig hat serkentőleg a gazdaságra, az optimumon túl már zavarokat idézhet elő. Egyelőre még az első hatás érvényesül. A petrodollárok esetleges tömeges, termelésbe való beáramlásától tartó vélemények egyre inkább terjednek az USA-ban, fokozva a kedvezőtlen gazdasági helyzet okozta idegességet. (Gazdasági körökben egyre többen beszélnek arról, hogy az USA most majd saját bőrén érezheti milyen is, amikor a külföldi tőke „megszállja” az országot.)

A szenátus pénzügyi bizottsága nemrégiben foglalkozott a külföldi tőke szerepével, annak kapcsán, hogy — a Financial Times szavai-val élve — küszöbön áll az arab pénzek inváziója. (Egyébként az arab pénzek beáramlásával párhuzamosan számítani lehet a nyugat-európai és japán tőke behatolása növekedésének valamelyes visszaesésével, a megnövekedett nyersanyag- és fűtőanyagárak ugyanis több anyagi eszközt kötnek le ott-hon.) Világossá vált, hogy a legjelentősebb potenciális beruházók az olajtermelő országok. Egyelőre csak az amerikai részvény- és kötvénypiacon jelentek meg a petrodollárok, termelőüzem lé-

DIPLOMÁCIA

A X. században az államok közötti érintkezés sok tekintetben kényes és nehéz volt. Ez mindenekelőtt abban mutatkozott meg, hogy egy-egy ország területén a külföldi államok polgárait ellenséges személyeknek tekintették. A bármely okból külföldön tartózkodó egyén egyáltalán nem tekinthette magát biztonságban. Még akár ideiglenes tartózkodását is szigorúan szabályozták. Ez egyrészt hozzájárult védelméhez, másrészt ellenőrzését jelentette. A korlátozó intézkedéseket mindenkire alkalmazták. A követeknek és a kereskedőknek igazolniuk kellett tartózkodásuk jogcímét, és ennek céljából a legtöbb államban rendszeresítették az arany pecsétnyomók és más igazolási lehetőségek rendszerét.

A 945-ben Oroszország és Bizánc között kötött szerződés alkalmazása során például az

oros hercegnek speciális okirattal kellett ellátni Konstantinápolyba utazó állampolgárait, abban pontosan megjelölve személyazonosságukat, hajójuk számát stb., hogy a helyi hatóságok annak megfelelően azonosíthassák őket. Ennek ellenére a bizánci szemlélet változatlanul az maradt, hogy a külföldi követek és kereskedők az ország biztonságát veszélyeztetik. Bizánc betartotta a szerződést, amennyiben garantálta a követek testi épségét országa területén, de a főváros mellett külön házbán helyezte el őket, és állandó kíséretet adott melléjük, aki segítette, de ellenőrizte is őket. Az orosz alattvalók szabadon vásárolhattak Konstantinápolyban, de a felső határ 50 aranydrachma volt. Érdekes része volt a szerződésnek az a cikkely, amely szerint oroszok tél idején nem tartózkodhattak a bizánci fővárosban.

Egyetlen nem-szavazat

Phillip Shikwane autóbalesete

Egyenlő jogok és lehetőségek

I.

Az ENSZ-közgyűlés idei ülészakájának volt egy valóban egész Afrika, sőt, általában a fejlődő országok szempontjából páratlan jelentőségű eseménye. Most ötöd-ször történt meg a világszervezet történetében, hogy a közgyűlés elutasította a Dél-afrikai Köztársaság küldöttsége mandátumának elismerését — ám most elfogadtak egy külön határozati javaslatot is. Ez a határozati javaslat (Elizabeth Bagaya ugandai külügyminiszter asszony terjesztette elő) felhívta a Biztonsági Tanácsot, hogy „vizsgálja felül az ENSZ és a Dél-afrikai Köztársaság kapcsolatát az ENSZ-alapokmányban és az emberi jogok általános nyilatkozatában rögzített elvek állandó megsegítésének fényében”.

A világszervezet közgyűlési termében az idején már százharmincnyolc ország küldöttsége hallgatta az ugandai külügyminiszter asszony rövid, éles hangú javaslat-tervezetét és a szavazásban is részt vett százharmincöt ország. Százhuszonöt szavazat esett a javaslatra — összesen egy ellenszavazat volt: a Dél-afrikai Köztársaság kormányának küldötte mondott nemet. Kilenc ország tartózkodott a szavazástól, bár küldöttsége bent maradt az ülésteremben. Fél szívvel a Dél-afrikai Köztársaság mellé állt tehát — a tartózkodással — Franciaország, Írország, Izrael, Malawi, Nicaragua, Paraguay, Spanyolország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok.

A következő napon már üres volt a Dél-afrikai Köztársaság küldöttségének helye az ülésteremben.

Népesség-összetétel

Afrika legdélibb sarkát, a Dél-afrikai Köztársaságot teljes joggal emlegeti úgy a világ, mint a fajgyűlölet, fajüldözés egyik utolsó, konok védelmezőjét. Nemrég, amikor Sadie professzor, a Stellenboschi egyetem tanára — az Industrial Development Corporation megbízásából — részletes tanulmányban foglalkozott az ország jövőjével, érdekes számokat ismertett a Dél-afrikai Köztársaság mai és holnapi népesség-összetételéről. Jelenleg 3 800 000 fehér lakosa van az országnak (az egész lakosság 17,3 százaléka), a feketék lélekszáma pedig 15 500 000, azaz az egész lakosság 70,2 százaléka. (Valamivel több mint kétfélmillió a félvérek száma, ez 9,5 százaléka, és nem sokkal több mint félmilliónyi az ázsiaiaké, ez 3 százaléknál kevesebb.) Sadie professzor a jelenlegi népszaporulati arányok, a különböző népességcsoportok várható életko-

ban már késő volt. 1962 óta az apartheidtörvény alapján ugyan- is szigorú rendelkezés korlátozza a vérvétel, vérraktározás és vér- adás előírásait: az üvegekbe nemcsak a vércsoportot és más orvosi megjegyzéseket kell a címkén fel- tüntetni, hanem azt is, hogy fe- hér, fekete, félvér vagy ázsiai volt a véradó. Olyan rendelkezés nincs ugyan, amely megtiltja a külön- böző bőrszínű emberek véreinek felhasználását véráttömesztések- nél, azonban a pretoriai egészség- ügyi minisztériumban azt állít- ják: „Jóval nagyobb a fertőzések, mindenekelőtt a fertőző májgyul-

bemenő változásokra, egy svájci újságíró felkereste Hilgard Muller külügyminisztert pretoriai hi- vatalában. Megkérdezte tőle: mi a véleménye a feketék jövőjéről, mi az álláspontja az apartheidet illetően és most, az egykori por- tugál gyarmatokon zajló esemé- nyek idején van-e ebben az állás- foglalásban valami változás. „Nem vagyunk azok az állandó elnyo- mók és az a fajgyűlölő uralkodó fajta, amelynek gyakran beállítá- nak bennünket... Helytelen vol- na azt állítani, hogy mi nem tör- rődünk a világ közvéleményével. Azt semmi esetre sem engedhet- jük meg — mint egyébként egyet- len ország sem —, hogy a világ közvéleménye diktálja nekünk belső problémáink megoldásának módját” — felelt a kérdésekre Muller külügyminiszter, ahogy az újságíró megjegyezte: „meglepő szenttelenséggel és szinte erőltet- tett optimizmussal”.

A DÉL-AFRIKAI KÜLDÖTTSEG A SZAVAZÁST FIGYELI AZ ENSZ-BEN
Meglepő szenttelenséggel és szinte erőltetett optimizmussal

rát tekintetbe véve kiszámította, hogy ötven év múlva, 2020-ban az akkor nyolcvanegy milliós Dél-afrikai Köztársaságban 62 800 000 lesz a feketék lélekszáma (ez az egész lakosság 77,2 százaléka lesz), a fehérek lélekszáma 9 200 000 lesz majd, azonban ez csak az egész lakosság 11,3 százaléka lesz. Jelentéktelen arányváltozások tör- ténnének majd a félvérek és az ázsiaiak esetében.

Fekete vér, fehér vér

Ha lesz. Ha lesz még akkor a maihoz hasonló Dél-afrikai Köz- társaság, fehér uralom a feketék földjén, apartheid-ország, azaz a fehér bőrűek és színes bőrűek el- különítését (és ennek alapján a feketék mohó és szemérmetlen kizsákmányolását) szigorú törvé- nyekkel biztosító rendszer az Orange és a Waal folyók tájékán.

Sok minden mutat arra, hogy az apartheidállam immár utolsó éveit vagy hónapjait éli. Nem- csak az ENSZ idej döntése. Itt van például a vérrendelet ügye is, amely valószínűleg millió és millió ember előtt egyszerűen hi- hetetlennek tűnik.

A múlt esztendőben történt Nelspruit kisvárosban, hogy a Rob Ferriera kórházba szirénázó mentőautó hozta be Phillip Shikwane-t. A munkást autóbaleset érte. Az orvosok megállapították: mielőbb amputálni kell az egyik lábát — egyébként nincs közvet- len életveszélyben. Shikwane mégis meghalt. Véráttömesztésre lett volna szüksége, de a vérá- tömesztésre nem kerülhetett sor. A műtétet vezető orvos, dr. van der Merwe ugyan végül is kapott engedélyt arra dr. Pullen kórház- igazgatótól, hogy egy liter „fehér vért” is felhasználjon, ekkor azon-

adás továbbadásának lehetősége, ha feketék vagy félvérek vért kapja fehér ember.” (Más kérdés, hogy például a South African Medical Journal című tudományos lapban 1973-ban egy cikk leszö- gezte: semmiféle alapja nincs az efféle különbségtételnek, nincs ér- telme a véradásnál bőrszínre, fa- jokra is tekintettel lenni. Igaz, hogy ugyanakkor Ben Grob- belaar, a Natal Blood Transfusion Service egyik vezetője újra kijel- entette: ha a fehérek fekete vér- adótól származó vért kapnának, fertőző májgyulladásjávánnyal kellene számolni. Néhány nappal később a fokvárosi Sunday Tri- bune levelezési rovatában egy fe- kete bőru orvos érdekes esetről számolt be. A városban nemrég, közvetlenül egy véráttömesztés után meghalt egy fehér nő. Egy fehér férfitől származó, megfelelő vércsoporthoz tartozó, a kórház- ban őrzött vért kapott. A halál oka: a véradó, tudtán kívül, ma- láriában szenvedett. „Néha tehát a fehér vérről is baj van” — je- gyezte meg a fekete bőru orvos.)

Néhány esztendővel ezelőtt, amikor a Dél-afrikai Köztársaság legszélsőségesebben fajvédő párt- ja, a kormányon levő Nemzeti Párt kongresszust tartott, az egyik szónok világosan kifejtette: az or- szág célja a „nagy apartheid”. Ez azt jelenti, hogy külön-külön kell fejlődni a fekete és fehér közös- ségnek, de mindenkinek azonos jogai és lehetőségei vannak. Ez a távolabbi cél, de addig, amíg ez a nagy cél elérhető, megmarad a „kis apartheid”, amely szinte az élet minden területére kiterjedő, és a színes bőrűek számára gyöt- relmes megkülönböztetés-sorozat- tot jelent...

Az idén júniusban, amikor már az egész világ feszült érdeklődés- sel figyelte, miként reagál a Dél- afrikai Köztársaság az afrikai földrés portugál gyarmatainak vég-

Húsz másodperc

Ami az egyenlő lehetőségeket és jogokat illeti, van néhány tény, amellyel meg kell ismerkednünk. A fehér lakosság (17,3 százaléka) teszi zsebre a teljes nemzeti jöve- delem 74 százalékát. A fehér bő- rű lakosok átlagjövedelme tizen- háromszorosa a fekete bőrűeké- nek. Azok az afrikaiak, azaz az ország igazi gazdái, akik e pil- lanatban nem dolgoznak valame- lyik fehér tulajdonban levő üzem- ben vagy ültetvényen, az afri- kaiak számára fenntartott rezerv- váumokban, az úgynevezett ban- tusztánokba kötelesek költözni. A lakosság 70,2 százalékát jelentő fekete bőrűek számára „bantusz- tánként” fenntartják az ország területének 13,7 százalékát; a 17,3 százaléka fehér bőrűek a földterület 86,3 százaléka. (Egyébként: a bantusztánok területén rendkívül kevés a mezőgazdaságilag hasz- nosítható terület és néhány je- lentéktelen kisipari üzemen kívül nincs ipar.)

Természetesen az ország fehé- rek lakta területein, ahol az ipar összpontosul, ahol a mezőgazda- ságilag művelhető terület van, százezrével foglalkoztatnak fekete bőrű, félvér vagy ázsiai munkást is. Ami a feketéket illeti: min- den tizenhatodik életévét betöl- tött fekete bőru lakosnak, aki bármikor fehér lakta területen tartózkodik, olyan igazolvánnyal kell rendelkeznie, amelybe a fe- hér üzem- vagy ültetvénytulaj- donos havonta bejegyzi, hogy az igazolvány gazdája nála tevékeny- kedik. Ha valamelyik fekete bőru dél-afrikai polgár az igen gyakori razziaik alkalmával nem tudja fel- mutatni érvényes igazolványát, vagy büntetést, fogházbüntetést vagy kényszermunka-büntetést kaphat.

Évente mintegy félmillió ilyen büntetést szabnak ki (húsznap- i fogháztól hetven napig terje- dő kényszermunka a szokásos ítélet); a hét végi razziaik után, hétfőnként „futószalagon” íté- lkeznek a bírák. Johannesburgban általában húsz másodpercig szo- kott tartani egy-egy „bűnös fe- kete” tárgyalása. Johannesburg- tól húsz kilométerre van Soweto, a nagy iparváros „fekete gettója”. Itt harminc négyzetméteres kis szobákban 12—14 ember lakik. Johannesburg villanegyedében az egy főre eső lakóterület 94 négy- zetméter. „Azonos jogok és lehe- tőségek...”

(Folytatjuk.)

Híd főhadművelet

Washington—Brüsszel—London

„Nem hivatalos tagság”

Már-már feltűnő az a görcsös igyekezet, amellyel az Egyesült Államok igyekszik mindent elkövetni, hogy megakadályozza Nagy-Britannia esetleges távozását a Közös Piacból. Elsősorban a nehéz gazdasági helyzet és a bizonytalan kilátások miatt a szigetországban (az üzleti körök kivételével) közismerten Közös Piac-ellenes a hangulat. Az óceán túlsó partjáról azonban, akárcsak a hatvanas években, patakzik a biztatás még olyan áron is, hogy ez az USA népszerűségének csökkenésével járhat az angol közvéleményben. Mindenesetre nem véletlen, hogy akkor, amikor még nem dőlt el véglegesen Nagy-Britannia további sorsa a nyugat-európai integrációt illetően és a kormány hivatalos programja a csatlakozási feltételek „újrátárgyalása”, erősödnek a szírhángok. Ma már a brit gazdaság vezetői is elismerik, hogy az Egyesült Államok számára csaknem olyan fontos a szigetország közös piaci tagsága, mint Angliának.

Miért Anglia?

A hatvanas években az USA azért gyakorolt nyomást Nagy-Britanniára a mielőbbi csatlakozás érdekében, mert attól tartott, hogy Nyugat-Európa gazdasági megosztottsága a politikai megosztottsághoz, ezen keresztül a NATO gyengüléséhez vezethet. Úgy vélte, hogy a hagyományos amerikai-brit politikai és gazdasági kapcsolatok következtében a szigetország a De Gaulle-i Franciaország ellensúlya lehet az integráción belül. Gazdasági érdekei különösen a brit csatlakozás mellett szóltak. Már az elmúlt évtizedben olyan nagy mennyiségű amerikai tőkét szívott fel a brit gazdaság, hogy egy akkori közös piaci csatlakozás még inkább elmélyítette volna a tengerentúli tőke jelenlétét a kontinens nyugati felén. Érdekes, paradox helyzet állt elő: az USA egyrészt támogatta és ma is támogatja az angol jelenlétet az Európai Gazdasági Közösségben, másrészt viszont éles, többszörszörös gazdasági csatát vív a Kilenckekkel.

Érdemes röviden áttekinteni az amerikai tőkének a brit gazdaságban betöltött szerepét. Számítások szerint csaknem 15 milliárd dollár amerikai tőke működik a szigetországban. Az elektronikai ipar 40, a feldolgozóipar 10 százaléka van amerikai kézben, részvénybirtoklás vagy leányvállalatok útján. Nem elhanyagolható az amerikai tőke részesedése a gépköcsi- és a gyógyszeriparban sem. Pessimista becslések szerint 1980-ban a feldolgozóipar 20–25 szá-

AMERIKAI AZ EURÓPAI PÁLYÁN – A VISION VÍZIOJA
15 milliárd dollár amerikai tőke Angliában

zaléka lehet amerikai ellenőrzés alatt, míg a brit kivétel 40 százalékat USA érdekeltségű vállalatok termelhetik. Elég csak annyit megemlíteni, hogy olyan világkonzernek, mint az IBM, a Ford, a Gillette, General Motors stb. kivétel nélkül rendelkeznek angol leányvállalatokkal. Sőt, ezek az amerikai központú fiókvállalatok ma már mind erőteljesebben terjeszkednek Nyugat-Európában és igencsak nehéz a kívülállónak megállapítania, hogy a profit hová is áramlik. A nagy amerikai multinacionális trösztök Nagy-Britanniát hídfeállásnak tekintik a Közös Piac felé.

Az angol üzleti élet sok esetben nem nézi jó szemmel az amerikai terjeszkedést, sőt saját érdekeit is veszélyeztetni látja, időnként kénytelen jó arcot vágni a gazdasági tevékenységet serkentő amerikai jelenlétnek. Jelenleg az angol bruttó társadalmi termék 9 százalékát adják az amerikai cégek és félő, hogy amennyiben a szigetország a közvélemény nyomására kénytelen lenne kilépni a Közös Piacból, az amerikai beruházások elapadnak. Az USA számára, elsősorban az ipar számára ugyanis sok előnnyel jár a brit tagság. Az angliai székhelyű amerikai cégek termékei minden akadály nélkül juthatnak be a Közös Piacba, hiszen rájuk így nem vonatkozik az integráción kívüli országokat sújtó vámdiszkrimináció. A Közös Piac tehát ezeknek az amerikai eredetű vállalatoknak vámfal nélküli belső piacnak számít. Amennyiben Nagy-Britannia mégis kilépne a Közös Piacból, úgy — akárcsak eddig — a brit földön előállított amerikai termékek jó része nem élvezhet vámkedvezményt.

Ami a Közös Piac mezőgazdasági politikáját illeti, érdekes módon sok hasonlatosság van az angol és az amerikai álláspontban. A legfontosabb, hogy nem értenek

egyvet a közös agrárrendtartással. Nagy-Britannia jelentős mennyiségű élelmiszert importál, ezért sérelmezi a magas importadót. Ugyanakkor az USA nagy agrár-exportőr és — akárcsak a többi kivülálló országot — a Közös Piac magas mezőgazdasági vámjai hátrányos helyzetbe hozzák. Hosszú vajúadás után nemrég sikerült egymással megállapodnia a Közös Piacnak és az Egyesült Államoknak. Az USA már hosszú ideje követelte a Közös Piacotól, hogy egyes vámtételeit szállítsa le, ugyanis a tőkés világ első számú gazdasági hatalma jelentős export-

Az évek folyamán csak valamelyest csökkentek az Egyesült Államok és a Közös Piac ellentétei és az USA minden nemzetközi gazdasági fórumon megragadja az alkalmat, hogy tiltakozzék a protekcionista integrációs agrárpolitika ellen. Így történt ez a közel múltban is, amikor Brüsszel azonnali hatállyal marhahúsimport-tilalmat rendelt el. Érintette ez a rendelkezés az amerikai hústermékeket is, hiszen jelentős tételekben szállítottak marhahúst Nyugat-Európába. Megfigyelhető azonban, hogy az amerikai támadások igen ritkán irányulnak Nagy-Britannia ellen, inkább Franciaországnak szólnak!

Hegemónia lehetőségek

Nem titkolt érdeke az USA-nak a jelenlegi Párizs—Bonn központú Közös Piac hárompólusúvá tétele, és amennyiben lehetséges, szívesen venné a brit hegemoniát. A jelek szerint erre még sokat kell várni. Addig viszont marad az „angolszász tradíciók” hangoztatása és minden olyan közös piaci intézkedés amerikai bírálata, amely nem kedvező a szigetországnak.

Nem arról van szó, hogy alapvető politikai ellentétek lennének az USA és a Kilenckek között. Csupán Nyugat-Európa felnőt és gazdaságilag mindjobban függetleníteni kívánja magát a tengerentúltól. Az USA tudomásul vette az „európai kihívást”, de tisztán látja, hogy a Kilenckek hátránya egyre csökken. Az Egyesült Államok nemzeti összterméke 1953-ban még háromszorosa volt a hat alapító közös piaci tagállam nemzeti össztermékének, 1973-ban kétszerese. Vagy: 1968-ban a világ első ötven nagyvállalatának sorában csak 12, tavaly már 24 volt közös piaci. Az USA ezért igyekszik a lehető leginkább beékelődni a Kilenckek gazdaságába és mintegy nem hivatalos tagként ott vezető pozíciókra szert tenni. Erre a célra a legjobb ugródeszka Nagy-Britannia és a mindenkori angol kormány.

A szigetországnak gazdasági érdekei ugyan azt diktálják, hogy Európa felé orientálódjék és Anglia valóban a nemzetközösségi és amerikai kapcsolatok elő helyezt Nyugat-Európát. A megoldás azonban felemás; London több vasat igyekszik a tűzben tartani és továbbra is kacsingat a Commonwealth és az USA felé.

A módosított tervek szerint a Közös Piacnak 1980-ra kellene megvalósítania a politikai, gazdasági és pénzügyi integrációt. Nagyon csekély a valószínűsége, hogy a tervezett időpontra a hármas célkitűzés valamelyike is megvalósul. Úgy tűnik, az integrációs folyamat lelassult és ez kedvez az Egyesült Államoknak. Az angol és az amerikai kormánykörök — eltérő okoknál fogva — még jó ideig nem szeretnék nemzetek feletti politikai uniót. A pénzügyi integráció megvalósulása az USA vezette nyugati pénzvillág betegségei miatt késik, a gazdasági uniót pedig az országérdekek felülkerekedése látszik megtorpedözni. Ilyen helyzetben a hivatalos Amerika azt a következtetést vonhatja le, hogy „van még mit keresni” Nyugat-Európában, az integráció egyelőre nem fenyegeti érdekeit és nem árt ápolni a már Adenauer-emlegette „különleges” brit-amerikai kapcsolatokat.

GONDA GYÖRGY —
LÖRINCZE PÉTER

II.

A Szintagma téren üres a felvirágozott erkély. A Karamanliszt ünneplő győzelmi tüntetés vékony gyertyái leégtek. Az autóbütyökről levakarták a „főnök” arcképeit, a röpcédulákat kisöpörték. Most válaszolni kell.

December 8.

Időrendben először mindenképp el kell menni arra, hogy királyság lesz-e Görögországban vagy marad a köztársaság, amelyet — kicsoda történelmi ironia — a katonai rezsim hozott létre. Ez a döntés december 8-án esedékes. A kérdést állítólag (nem minden ravaszság nélkül) úgy hordozzák majd a népszavazási cédulák, hogy „koronázatlan demokrácia” vagy „koronázatlan demokrácia” között kell döntenie a szavazónak. Ami a királyság esélyeit illeti, magában Görögországban is számos „lobby” működik Konstantin visszatérése érdekében, s az Athénben tapasztalható jelek szerint ezek nem szűkülnek anyagiakban. A legbőkezűbb adakozó állítólag az iráni sah, aki érdekes módon lelkes híve a monarchiának; de állítólag más uralkodóházak is besegetnek. Azt mondják, még a skandinávok is.

Karamanlisz földcsuszamlásszerű győzelme és egyértelmű mandátuma után voltaképpen másodrendű fontosságú, hogy Hellasz fejére felteszik-e a koronát vagy sem. Nyilvánvaló: a népszavazás után összeülő parlamentben Karamanlisz aszerint formálja majd az alkotmányt, hogy milyen lesz az eredmény. Miután ő maga annak idején éppen a királyi kamarillával került taktikai ellentétbe, általában feltételezik itt Athénben, hogy noha a pártatlanság pózát vette fel — befolyását valójában a köztársaság érdekében veti latba. Mindenesetre a meglepetésre is fel van készülve és monarchista döntés esetén az udvart nyilván megfosztják minden végrehajtó hatalomtól.

Köztársasági döntés esetén is két változatról beszélnek. Az egyik az „elnöki demokrácia”, amelyben Karamanliszt a megválasztott parlament éppoly kevésbé korlátozhatná a végrehajtó hatalom tényleges döntéseinek formálásában, mint annak idején De Gaulle-t a francia nemzetgyűlés. Miután azonban ennek az „elnöki uralomnak” a formulája némi tekintélyuralmi illatot áraszt, nem tartják lehetetlennek, hogy a támadási felület csökkentésére Karamanlisz gyenge elnököt választat és ebben az esetben a miniszterelnöki funkció lesz a hatalom igazi letéteményese. Más kérdés, hogy az általános vélemény szerint e változat esetén kiszemelt elnök, Kanellopoulos miképpen hajlandó elviselni ezt a szerepkört. Hiszen Karamanlisz távozását követően Kanellopoulos lett az ERE aktív vezetője, internálva is volt a junta éveiben. Az ezredesek hatalmának gyengülő szakaszában pedig határozott nyilatkozatokat is tett a katonai uralom ellen. Nyilván nem viselné el könnyen a rá kiosztott passzív szerepet.

Az időrendben első számú döntés ily módon — mint látnivaló — ha nem is közömbös, de mindenesetre formai jelentőségű. Ennél sokkalta súlyosabb döntések várnak Karamanliszra.

A belső hatalmi szempontból

* Jobbról: Pattakosz, Papadopoulos és Ladasz, a junta biztonszági szolgálatának volt vezetője.

legfontosabb nyilvánvalóan a hadsereggel kapcsolatos. Igaz, látszólag a hadsereg „kézben van”. A választások napján Görögországban most először hiányoztak a városképből a zárt alakulatban (és előre kitöltött szavazócédulával) a szavazóhelyiségek felé masírozó katonai alakulatok. A hadsereg jelenlétét csak a rohamsisakos, feltűzött szuronyú, komoly képű fiatal parasztkatonák jelképezték, akik őrt álltak a szavazóhelyiségek előtt. A helyzet azonban ennél jóval bonyolultabb. A hadsereg továbbra is hatalmi tényező maradt Görögországban. A

Görögország

Válaszolni kell

Az új rezsim hatalmi gondjai

Katonáktól a gazdaságig

JUNTA FŐNÖKÖK SZAMÜZETESBEN*

A kételyek erősek és jogosak

tisztikar egésze továbbra is olyan zárt kaszt, amely fenyegetheti az alig talpra állt, s a múlt bűneinek és hibáinak még ezer jegyét hordozó konzervatív görög polgári demokráciát is.

A „katarzis-hadművelet”

A nagy kérdés az, hogy Karamanlisz miképpen értékeli a mandátumot, amit kapott: pontosabban: mennyire lát majd lehetőséget arra, hogy fokozatosan kézbe vegye és viszonylag széleskörűen megbüntesse a fasiszta katonai diktatúra hadseregen belüli felelőseit. Görögországban ezt a nagy sorstragédiák végén következő erkölcsi megtisztulás állapotát jelölő szóval „katarzis-problémának” nevezik. Kevésbé fennkölt módon egyszerűen arról van szó, hogy e katarzis oltárán csak a Kea szigetére száműzött öt junta-vezért és mellettük még néhány tucat hasonló bűnözőt áldoznak-e fel. Vagy: ténylegesen megkísérel, hogy legalább egy nyugati értelmészű polgári demokrácia elemi követelményeinek megfelelően kisöpörjék a fasiszta szemetet a hadsereg egész tisztikarából.

Karamanlisz választás előtti álláspontja sajnálatos módon az előbbi változatot sejtette. Hírhedtté vált szaloniki beszédében azt ígérte a tisztikarnak, „hogy nem a múlt, hanem a jövőbeli magatartás” alapján bírálják majd el a hadsereg tisztikarát. Megválaszolatlan kérdés, hogy ez az álláspont a nagyszabású győzelem biztonszágának légkörében megváltozik-e.

A kételyek mindenesetre erősek és jogosak, hiszen mind az amerikai stratégiai érdekek, mind egy alapvetően konzervatív polgári rezsim érdekei a hadsereg megnyerését követelik. Ezért általános például a vélemény, hogy (Washington nyilvánvaló közreműkö-

désével) a hadsereg nagyszabású kedvezményeket kap majd a közeljövőben: újabb és modernebb felszerelést, magasabb tiszti fizetéseket, gyorsabb előléptetést. A kérdés az, hogy a „katarzis-hadművelet” és a hadseregnek adandó kedvezmények mérlegét hogyan egyensúlyozza majd ki a Karamanlisz-kormány.

Voltaképpen összefügg a hadsereg szerepével a másik két sürgős és szenvedélyeket kavarázó probléma. Ciprus és a görögországi amerikai támaszpontok.

Ami a NATO-t illeti, a választások utáni első sajtóértekezleten, amelyet külföldi újságírók számára tartott, Karamanlisz azt válaszolta egy kérdésre, hogy a NATO és Görögország viszonya „a NATO-tól függ”. Amikor valaki közbekérdezett, hogy ezt miképpen kell értelmezni, a miniszterelnök úgy tett, mintha nem hallotta volna a kérdést. Valójában arról van szó, hogy Görögországnak a NATO katonai szervezetéből való kilépése csak formailag hozható párhuzamba De Gaulle hasonló korábbi lépésével. Az, hogy Görögország nem jelenik meg a multilaterális katonai tanácskozó szervezetben, gyakorlatilag másodrendű kérdés. A lényeg az, hogy a támaszpontok továbbra is érintetlenek és zavartalanul működnek.

A második győtrő kérdésben: Ciprus ügyében nagyon vázlatosan úgy lehetne összefoglalni Karamanlisz várható taktikáját (amelyet bizalmasai meglehetősen nyíltan közölnek az újságíróval), hogy azt mondja majd az amerikaiaknak: „Szállítottam nektek egy abszolút konzervatív többséget, ami belátható időre biztosítja a támaszpontjaitokat. Most fizessetek: kényszerítsétek elfogadható kompromisszumra a törököket Cipruson.” Hogy ez a kompromisszum a valóságban hogy fest majd, az rengeteg tényezőtől függ. Egyebek között a török belpolitika állapo-

tától és az agyongyötört sziget földjén zajló eseményektől is. Annyi azonban bizonyos, hogy az elsőpró mandátum ellenére Karamanlisznak sikereket kell prezentálnia. S ha az amerikaiak nem tudják szállítani számára Cipruson a méltóságáteljes pózzal elfogadható kompromisszumot — akkor kérdésessé válhat a hadsereghöz fűződő viszonya és új módon vetődhet fel az egész NATO-kapcsolat is.

Mindez pedig olyan helyzetben, amikor Karamanlisznak óhatatlanul össze kell rántania a nadrágszíjat. Az idén 34 százalékos inflációs ütemével Görögország még a gyorsan galoppozó nyugat-európai mezőnyben is az élen halad. A munkanélküliség gyorsan nő és elég a nyugat-európai gazdasági élet egy rezzenése, hogy meginduljon hazafelé a sok száz-ezernyi görög vendégmunkás politikailag is robbanékonny áradata. Az országnak 4 és fél milliárd dollár külföldi adóssága van és a jelenlegi devizatartalékok két és fél év alatt felfalja a fizetési mérleg deficitje. Karamanlisznak tehát klasszikus deflációs politikát kell folytatnia és ha nem akarja meggyengíteni saját konzervatív bázisát, ezt a stabilizálási kísérletet csak a tömegekkel fizetetheti meg.

Hatalmi erózió

Hogy görög hegyet mondjunk: valóban „olimpuszi méretű” gondokról van szó. Ez egyben azt is jelenti, hogy a minden politikai rendszerre jellemző „hatalmi erózió”, a vonzóerő kopásának, töredezésének problémája a rendkívüli méretű győzelem ellenére is élő gond Karamanlisz számára. Ez egyben elvezet ahhoz a szükség-szerű felismeréshez, hogy az ellenzéknek viszonylag gyorsan — egy-két esztendő alatt — ki kellene dolgoznia egy olyan „modus vivendi”, amely legalább a döntő sorskérdésekben lehetővé tenné majd a konkrét, közös fellépést. E pillanatban a nagy parlamenti többség mellett a Karamanlisz-rendszer ütőképességének egyik rendkívül lényeges összetevője az ellenzék és ezen belül a legszélesebb értelemben vett baloldalt megosztó mély és sokszor keserű ellentétek. Ezt a „görög átkot” a baloldalnak nagy elvi következetességgel és akaraterővel kell elkergetnie a feje felől, ha néhány év múlva harcra készen, haladó és reális politikai alternatívát kínálva akar szemben állni a ma még diadalmas, de óhatatlanul töredező Karamanlisz-rezsimmel.

GÖMÖRI ENDRE